

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS - OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2006: 106
ISSN 1404-0891

“När högskolan kom till byn...”
Folkbibliotekets roll vid högskolestudier på distans

DITTE SJÖBERG

HÖGSKOLAN I BORÅS

© **Ditte Sjöberg**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: "När högskolan kom till byn." Folkbibliotekets roll vid högskolestudier på distans.

Engelsk titel: "When the university came to town...". The public library's role in distance education at university level.

Författare: Ditte Sjöberg

Kollegium: 4

Färdigställt: 2006

Handledare: Gunnel Hessler

Abstract:

The purpose of this Master's thesis is to investigate the role of the public library when the local government in the municipality arranges distance education at university level. The thesis has two main areas of questioning and these are *goals* and *resources*. In the study it is examined if the local goals have changed during the period 2000 until 2005, due to the development of distance education. It is investigated if change actually has occurred and if it has, in what way the goals have changed. It is also examined if and how the goals correspond with the work that is being performed in the public library. How the library's economic situation is affected and what the consequences are for the library are also examined.

The study is carried out in two parts, one through interviews with five persons within the municipality and the other part is a study of the official documents concerning goals at different levels within the organisation.

No change has occurred in the last five years despite the fact that the municipality has started "Campus Alingsås". The board of Culture and leisure has not made any decision on how to handle these questions and it is found that the librarians can find the situation rather frustrating. "Campus" has both the attention from the local government as well as the resources. The project resources were destined for the public library as well as "Campus" but so far the cooperation has just started and the money that was meant for the library has not yet been used, at least not for library tasks. It is estimated that as much as 10 % of the librarian's time is spent helping students. During that time the librarians could accomplish tasks closer to the actual goals of the library.

Nyckelord: mål, resurser, distansundervisning, folkbibliotek, högskola.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1.Allmän bakgrund	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
2. Uppsatsens disposition	7
3. Metod och material	8
3.1 Metod	8
3.2 Val av kommun	9
3.3 Material.....	10
3.4 Genomgång av vissa begrepp	10
3.4.1 Det livslånga lärandet.....	10
3.4.2 Fjärrlån.....	11
3.4.3 Studiebibliotekarie	12
3.4.4 Jourhavande bibliotekarie	12
4. Teoretisk genomgång.....	13
4.1 Teoretiska utgångspunkter	13
4.1.1 Organisationsteori	13
4.1.2 Mål i organisationer	13
4.1.3 Målstyrning	14
4.1.4 Den offentliga organisationen.....	15
4.1.5 Individen i organisationen.....	16
4.1.6 Konflikter i organisationer.....	16
4.1.7 Makt i organisationer	17
5. Tidigare forskning.....	18
6. Den kommunala organisationen i Alingsås	19
6.1 Nämndorganisationen och övergripande mål.....	19
6.2 Utbildningsnämndens verksamhet och mål	20
6.3 Campus Alingsås, mål och organisation.....	21
6.4 Kultur- och fritidsnämndens verksamhet och mål.....	22
6.5 Folkbibliotekets verksamhet, mål och resurser.....	23
6.6 Biblioteket i vuxnas lärande.....	24

7. Resultat av undersökningen	25
7.1 Mål och förändring av mål i de kommunala dokumenten under perioden 2000-2005	25
7.1.1 Övergripande, kommungemensamma mål och förändring av mål år 2000-2005	25
7.1.2 Kommentar till förändring av övergripande kommungemensamma mål 2000-2005	27
7.1.3 Facknämndsprogram för Kultur- och fritidsnämnden.....	28
7.1.3.1 Verksamhetens huvudsakliga syfte	28
7.1.3.2 Gemensam grundsyn.....	28
7.1.3.3 Inriktningsmål från 2000-2002 till 2005-2008	29
7.1.3.4 Resultatmål för biblioteksavdelningen 2000-2005	30
7.1.3.5 Biblioteksplanen	31
7.1.3.6 Kommentar till facknämndsprogrammen år 2000-2005.....	32
7.2 Resultat av dokumentstudien.....	32
7.3 Intervjuer.....	33
7.3.1 Intervju med administrativ chefen (AC), Kommunledningskontoret	33
7.3.2 Intervju med bibliotekarie 1 (B1)	35
7.3.3 Intervju med bibliotekarie 2 (B2)	37
7.3.4 Intervju med bibliotekarie 3 (B3)	39
7.3.5 Intervju med bibliotekschefen (BC).....	41
7.4 Resultat av intervjustudien.....	44
8. Analys och diskussion.....	45
9. Slutsats	51
10. Fortsatt forskning	53
11. Sammanfattning.....	53
Käll- och litteraturlista.....	55
Bilagor	59
Bilaga 1. Inriktningsmål från 2000-2002 till 2005-2008	59
Bilaga 2. Resultatmål för biblioteksavdelningen 2000-2005	60
Bilaga 3. Frågor till kommunledningen.....	61
Bilaga 4. Frågor till bibliotekspersonal.....	62
Bilaga 5. Frågor till bibliotekschefen.....	63
Bilaga 6. Frågor till Campus Alingsås.....	64

Ikaros och gossen Gråsten

*Efter att ha läst 73 (förträffliga) dikter om Ikaros
önskar jag lägga ett ord för hans lantlige kusin,
Gossen Gråsten, kvarlämnad på ängen.
Jag talar också på en grästuvas vägnar
som åtnjuter skugga och vindskydd.*

*Efter att ha läst 73 dikter om flykt och om vingar
önskar jag frambara min hyllning till fotsulan,
den nedåtvända själen, konsten att stanna
och att äga tyngd – såsom gossen Gråsten
eller hans syster, hemmadottern fröken Granbuske,
som glanslöst men evigt grönskar.*

Werner Aspenström

1. Inledning

1.1 Allmän bakgrund

Idag startar allt fler vuxenutbildningsanordnare i landet högskoleutbildningar på distans. Exakt hur stor omfattning verksamheten har vet jag inte men innan jag startade mitt arbete, i februari 2005, tittade jag igenom hemsidorna för kommunerna i samtliga 13 kommuner i GR (Göteborgsregionens kommunalförbund) och av dessa erbjöd 10 ett utbud av högskolekurser på distans. De som inte hade några högskolekurser, inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen, var Göteborg och några kommuner i direkt anslutning till Göteborg och utan att ha undersökt saken vidare får man förmoda att detta beror på närheten till Göteborgs universitets utbud. Det är dock påtagligt hur vanlig förekomsten har blivit. Med en så stor andel som 10 av 13 verkar det vara en relativt omfattande verksamhet.

Förekomsten av högskolestudenter som läser på distans kan betyda att fler söker sig till folkbiblioteken, på sin hemort, för att låna kurslitteratur och annan service. Folkbiblioteken är inte, såsom universiteten och högskolornas bibliotek, rustade för service till högskolestuderande och man kan från bibliotekens sida uppleva den nya situationen som problematisk.

Den situation som föreligger är att kommunen tar på sig en uppgift som är statens ansvarsområde och Kommunstyrelsen/utbildningsnämnden som gör åtagandet påverkar Kultur- och fritidsnämndens ansvarsområde genom att man får nya arbetsuppgifter och kanske ökade kostnader.

Folkbibliotekets roll som studiebibliotek är inte alls ny. Man har gett service till högskole- och vuxenstuderande i många år och genom den nationella satsningen på "Kunskapslyftet" som startade i halvårsskiftet 1997 har rollen accentuerats.

Jag har intresserat mig för frågan, dels för att jag sökt ett aktuellt biblioteksproblem och dels för att jag har ett förflutet i skolans värld. Genom att jag jobbat som ekonom och administratör samt studie- och yrkesvägledare inom grund- och gymnasieskola och på Komvux har det blivit så att skolans planering och innehåll känns som min naturliga arena. Jag arbetar även nu parallellt med mina studier, som studie- och yrkesvägledare på en gymnasieskola.

För att få tips och idéer till ämne för min uppsats tog jag kontakt med Kultur- och fritidsförvaltningen i Alingsås. Jag hade inga stora förhoppningar om att hitta ett aktuellt och intressant ämne men mitt problem blev snarast det omvända. Flera av de problem man redovisade som kunde vara intressanta att reda ut i en magisteruppsats var intressanta även för mig! Uppenbarligen händer det en hel del på folkbiblioteken för tillfället. I den vilsituation jag hamnade blev det dock så att min bakgrund och mitt intresse för utbildning vägde tyngst.

Även min utbildningsbakgrund har betydelse för mitt ämnesval. Jag gick Förvaltningslinjen med examen 1982 och har självfallet, genom att jag formats i den rollen, ett intresse för organisations- och ekonomifrågor. Jag har alltså med mig en hel del kunskap och erfarenhet sedan tidigare av den kommunala organisationen och processerna i den. Jag vet hur den kommunala budget/ planeringsprocessen och spelet runt om den fungerar.

Relevansen för ämnet Biblioteks- och informationsvetenskap känns självklar för mig som studerar inom kollegium 4: "Organisationen och dess informationsresursers användning och utveckling" där organisationsteori är en stor del. Uppsatsen behandlar folkbiblioteket och folkbibliotekets roll i den kommunala organisation där det befinner sig. Möjligen skulle man kunna invända att problemet kunde avse vilken kommunal verksamhet som helst där flera aktörer är inblandade och utövar påverkan på varandra. Mycket i mitt arbete är också allmängiltigt och mycket troligt skulle mina slutsatser också vara relevanta för andra delar av organisationen. Dock anser jag att på det sätt folkbiblioteket fokuseras och framhålls så faller ändå arbetet inom ramen för ämnet.

1.2 Syfte

Genom arbetet vill jag främst undersöka hur väl de olika kommunala målen stämmer överens med den faktiska verksamheten på biblioteket vad avser distansutbildningen på högskolenivå och vad satsningen på högre utbildning, lokalt, får för effekter på folkbiblioteket.

1.3 Frågeställningar

Hur har folkbibliotekets lokala mål förändrats sedan 2000, i relation till den nya utbildningssatsningen?

Hur stämmer folkbibliotekens uppdrag och mål överens med det arbete som utförs för högskolestuderanden och som, om utbildningen inte bedrevs på distans, skulle falla på det högskolebibliotek dit utbildningen är knuten?

Hur påverkar det bibliotekets ekonomiska situation att en annan kommunal verksamhet utvidgar sitt verksamhetsområde och frivilligt åtar sig statliga arbetsuppgifter?

Vilka konsekvenser får det när man utför dessa arbetsuppgifter inom ramen för den egna verksamheten?

2. Uppsatsens disposition

Efter en redogörelse för metod och använt material följer sedan ett avsnitt om använda begrepp, där vissa basbegrepp i utbildnings- och bibliotekssammanhang går igenom. Därefter görs en litteraturgenomgång där, för arbetet tillämpliga delar av organisationsteori presenteras. Efter detta presenteras de delar av den kommunala organisationen som berörs i arbetet. Utgående från det övergripande, alltså kommunen i sin helhet över den *påverkande* verksamheten, vuxenutbildningen och till den *påverkade*

verksamheten, det vill säga folkbiblioteket. Först presenteras målen på ett övergripande plan i enlighet med denna ordning och därefter innehållet i de olika verksamheterna. Resultatet av undersökningen innehåller två delar. Dels görs en genomgång av olika måldokument, för hela kommunen och för Kultur- och fritidsnämnden och dels presenteras de genomförda intervjuerna med representanter för kommunledningen och för biblioteket. Efter redogörelserna i de båda resultatdelarna följer sammanfattningar av desamma. Sist i arbetet, en analysdel följd av diskussion.

3. Metod och material

3.1 Metod

Jag har genomfört en kvalitativ undersökning i form av en fallstudie innehållande både intervjuer och dokumentstudier. Detta för att jag i förhållande till ämnet för uppsatsen, och de frågor jag ställde, bedömde att det var det bästa sättet att närma sig problemet. Kvalitativ forskning har som främsta syfte att förstå innebörden av en viss företeelse eller upplevelse¹ och jag ville ju förstå vad som hände i förhållandet mellan biblioteket och Campus Alingsås. Fallstudien är en undersökning som görs av en specifik företeelse, till exempel en händelse, en person, ett skeende eller liknande.² Det är också möjligt att inom ramen för fallstudien, utnyttja alla metoder för att samla in information vilket också passade mina syften utifrån frågeställningarna. En risk med att använda fallstudie är att de många gånger blir värderande. Forskaren/skribenten är det primära instrumentet för att samla in och analysera informationen vilket kan leda till en felaktig analys.³ Jag har ändå valt att använda metoden och försökt förhålla mig till problematiken genom frågeställningarna och genom organisationsteorin. Det bör dock påpekas att den studie jag gjort inte definieras som en fallstudie enligt vissa skolor på grund av att jag inte gör någon djupstudie.⁴

Jag har valt att namnge kommunen och intervjupersonerna är följaktligen identifierbara. Detta främst för att verksamhetsföreträdarna i Alingsås inte hade något emot anonymiseringen. Dessutom undviks problem med källhänvisningar då mycket av mitt material är kommunala dokument och sist men inte minst tycker jag att det kan bli ointressant med en anonymisering av studieobjektet. Det är roligare att läsa om man vet vad man läser om och kan sätta in det i ett sammanhang.

Jag har studerat de senaste årens utveckling och den officiella bilden genom att läsa mål och styrningsdokument av olika slag tillsammans med utvärderingarna av desamma. Dokument är en färdig och rik informationskälla men de kan vara personligt färgade. Det finns i detta sammanhang risker även i sådana dokument som offentliga protokoll. Även om de skall vara objektiva och riktiga kan de innehålla skevheter som det är svårt att vara

¹ Merriam, Sharan. B 1994. *Fallstudien som forskningsmetod*, s 24.

² Ibid, s 30.

³ Ibid, s 49.

⁴ Denscombe, Martyn 2000. *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, s 41

medveten om.⁵ Jag har dock inte använt mig av beslutsparagrafer som kan vara färgade av skribenten, utan bara av måldokument som i princip redovisas i punktform och svårligen kan förvanskas.

Jag har genom intervjuer sökt så mycket kunskap som möjligt kring kommunen och biblioteket och om intervjupersonernas sätt att betrakta situationen. Genom intervjuerna har jag försökt att få en djupare insikt i problematiken och folkbibliotekets roll i helheten. Intervjuerna har varit strukturerade på så sätt att frågorna varit färdiga innan intervjun och att respondenterna fått dem översända så att de kunnat reflektera i förväg på sina svar. Med detta förfaringssätt kan man vinna att respondenterna är bättre förberedda och att de kan svara bättre på frågeställningar de kanske inte tidigare reflekterat över. Det finns dock en risk att man har tid att "frisera" och anpassa sina svar. Jag tyckte dock att det förstnämnda övervägde. Vid alla intervjutillfällen har de intervjuades tjänsterum använts och det har känts väldigt bra. Ingen har stört och på mig har alla gjort intryck av att känna sig bekväma i situationen. Alla intervjuer spelades in på band och ingen av de intervjuade motsatte sig detta. Min egen ovana vid intervjusituationer gjorde att jag vid någon intervju kände mig lite missnöjd med att inte ha styrt upp frågorna tillräckligt. Vid bearbetningen tyckte jag ändå att jag i huvudsak, hade fått de svar jag sökte. Jag saknar dock någon form av direkt kritik mot Campus Alingsås från bibliotekspersonalens sida. Anledningen till att jag valde denna problematik till ämne för min uppsats var att de själva påtalade problemet. I intervjuerna har man dock bara gott att säga om Campus. Kanske har jag inte kommit åt respondenternas ståndpunkter i mina frågor eller så är man ovillig att uttala kritik. Möjligen kan också min metod, att låta intervjupersonerna få frågorna i förväg, påverka så att man tonar ner eventuell kritik.

Mina källor har jag mestadels hittat i litteratur via sökning i Voyager på Borås högskolas bibliotek och i GUNDA på Universitetsbiblioteket i Göteborg. Jag har även fjärrlånat med hjälp av studiebibliotekarien på min egen kommuns folkbibliotek. Då sökningarna inom något område varit fruktlösa har jag sökt litteratur genom forskare på Förvaltningshögskolan i Göteborg och genom min handledare. Jag har inte valt bort mycket material utan tvärtom haft svårt att hitta lämplig litteratur.

Mina huvudinformanter kallar jag AC (administrativ chef), BC (bibliotekschef), B1, B2 och B3 (bibliotekarier). Att jag valt att intervjua AC beror på att man i organisationen rekommenderade det utifrån den position och inflytande han har vad avser utvecklingsarbete. BC är med på grund av den överblickande position hon har och de tre bibliotekarierna för att två av dem arbetar med fjärrlån och B2 som samordnare på huvudbiblioteket i kombination med att hon arbetar "på golvet". På detta sätt fångas både det övergripande perspektivet, tankar kring studiebiblioteket och förhållandet till den övriga organisationen.

3.2 Val av kommun

Jag har valt att göra en fallstudie då ett sådant urval innebär att man tränger djupare in i frågeställningarna och det är min bedömning att det lämpar sig bättre för just denna

⁵ Sharan, 1994, s 119.

undersökning. Som undersökningsfall valdes Alingsås kommun. Eftersom denna kommun har ett relativt brett och stort utbud av högskoleutbildningar på distans och har något års erfarenhet av verksamheten var min utgångspunkt att man utvecklat ett förhållningssätt till denna och på så sätt skulle passa bra som studieobjekt.

3.3 Material

En del av använt material är kommunala handlingar från Kommunfullmäktige och Kultur- och fritidsnämnden i Alingsås. Jag har granskat främst verksamhetsplaner för dessa två. Utbildningsnämndens handlingar har jag använt för att söka fakta kring vuxenutbildningen. Eftersom arbetet bland annat behandlar mål i den kommunala verksamheten har jag också använt mig av lagstiftning och offentliga utredningar inom de berörda områdena bibliotek och utbildning. På detta sätt har jag utforskat delar av den formella inramningen av problematiken.

Den aktuella frågan har tre huvudaktörer: kommunledningen som fastställer de övergripande målen, Utbildningsnämnden som driver vuxenutbildningen och Kultur- och fritidsnämnden som ansvarar för folkbiblioteket och jag har intervjuat nyckelpersoner (tjänstemän) inom dessa verksamheter. Jag har intervjuat tre bibliotekarier och bibliotekschefen eftersom det är folkbiblioteket som är i fokus för undersökningen och mitt intresse har varit att se på konsekvenserna där. Jag har också intervjuat en person på Kommunstyrelsekontoret och erhållit skrivna, e-mailsvar, av en person inom vuxenutbildningen. Avsikten var att intervjua en befattningshavare på Campus men mötet blev inställt och jag nöjde mig med de mailade svaren som var oerhört kortfattade, i punktform. Möjligen kunde man ha utökat intervjuaskaran med politiker på de olika nivåerna.

3.4. Genomgång av vissa begrepp

För att framställningen skall bli klarare och mer lättillgänglig förklaras i det följande några centrala begrepp.

3.4.1 Det livslånga lärandet

Det livslånga lärandet är ett begrepp som fick rejält fotfäste i debatten och i var mans medvetande under 1990-talet. EU och dess medlemsländer förklarade 1996 som "Det europeiska året för livslångt lärande". Genom detta ville man markera att livslångt lärande står högt på den politiska dagordningen i en värld kännetecknad av snabba och genomgripande förändringar. Man vill också genom utbildningsåret främja utbildning och lärande under hela livet till förmån för människors personliga utveckling. 1996 lade också Kunskapskommittén i Sverige fram "En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande". Denna strategi hade tre övergripande delar: ungdomsutbildning, kunskapslyft för vuxna och livslångt lärande.⁶

⁶ Statens Offentliga utredningar 1996:27, *En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande*.

Effekterna av denna märktes omedelbart i form av "Kunskapslyftet" som genomfördes i form av ett femårigt projekt och arbetsmarknadsåtgärd i vuxenutbildningen (komvux och folkbildningen) på gymnasienivå i hela landet. Den del som riktar in sig på det livslånga lärandet är en mer långsiktig och pågående process och ytterligare en utredning i ämnet, benämnd "Från Kunskapslyft till strategi för livslångt lärande: ett perspektiv på svensk vuxenutbildningspolitik" lades fram 1999.⁷

I SCB:s rapport "Vuxnas lärande 2003" ges företeelsen följande beskrivning: "Vuxnas deltagande i utbildningar, kurser och andra lärande aktiviteter utgör viktiga beståndsdelar av det livslånga lärandet. Begreppet livslångt lärande i dess helhet är lika stort som livet självt... I princip sträcker sig det livslånga lärandet från vaggan till graven".⁸

Utbildningsområdet har under de senaste åren fått stor uppmärksamhet. Mycket har hänt sedan 90-talet och idag pågår många aktiviteter för att utveckla området och för att främja det livslånga lärandet. Bland annat har en stor utveckling skett av utbudet inom högskolesektorn, ett stort antal startade KY-utbildningar (kvalificerade yrkesutbildningar) har breddat utbudet väsentligt och högskolans anpassning till Europa och "Bologna-systemet" pågår. Flera delar är dock fortsatt eftersatta jämförda med utbildningsområdet i stort. Till dessa skulle kunna föras t ex studiemedelssystemet och samordning inom biblioteksområdet.

3.4.2 Fjärrlån

En del av den service man lämnar till studerande vid folkbiblioteken är fjärrlån. Det finns en struktur inom svenskt biblioteksväsende "fjärrlåne-kedjan", bestående av länsbibliotek, lånecentraler och offentliga forskningsbibliotek. Om folkbiblioteket inte har efterfrågad publikation kan man låna i denna ordning. Fjärrlånen utgör en mycket liten del av utlåningen men dess status är säkerställd genom regler, riktlinjer och statsbidragsbestämmelser. För att underlätta fjärrlånehanteringen krävs till exempel av statsbidragsmottagande enheter, som är länsbibliotek och lånecentraler, att de serverar folkbiblioteken avgiftsfritt. Med statsbidragets hjälp har man kunnat bygga upp sina bestånd. Hur frekvent fjärrlånet används har tidigare varit svårt att avgöra då det funnits avsevärda luckor i den statistik SCB samlar in från kommuner och länsbibliotek på uppdrag av Statens Kulturråd. De felkällor som anges är att datasystemen inte kan leverera uppgifterna och andra svårigheter i datainsamlingen.

Inom sin region fjärrlånar folkbiblioteken till samma kostnad oavsett hur många fjärrlån som görs under en betalningsperiod. Men fjärrlånen är ändå en dyr verksamhet för folkbiblioteken då den är så personalkrävande. Att söka litteratur och att hantera lånen från och till andra bibliotek kräver en omfattande arbetsinsats. Man debiterar vanligtvis en smärre summa men denna är endast marginell i sammanhanget.

⁷ Statens Offentliga utredningar 1999:141, *Från Kunskapslyft till strategi för livslångt lärande: ett perspektiv på svensk vuxenutbildningspolitik: rapport från Kunskapslyftskommittén.*

⁸ Statistiska centralbyrån, rapport Vuxnas lärande 2003, s 6

Högskolans decentralisering och det ökande antalet studenter i anslutning till detta har inneburit att man om man inte kunnat få service från sitt bibliotek på högskolan i ökande omfattning vänt sig till sitt folkbibliotek på hemorten. Det sätt man studerar på, med självständigt sökande av källor gör att man önskar mer av och ställer också högre krav på folkbiblioteken. Även befolkningens allmänt höjda kunskapsnivå gör att man efterfrågar litteratur eller information som inte nödvändigtvis finns på det lokala folkbiblioteket. Några faktorer verkar dock i motsatt riktning – mot den ökande användningen av fjärrlån. Man kan till exempel anta att den ökade tillgången till fulltextdatabaser gör att behovet av fjärrlån minskar. En del av de källor man söker görs på det sättet mycket mer tillgängliga.⁹

3.4.3 Studiebibliotekarie

Många faktorer i utvecklingen har inneburit ett ökat och förändrat krav på folkbiblioteket. För att möta de nya behoven tillskapar vissa bibliotek särskilda tjänster som utbildnings- eller studiebibliotekarie. Funktionen ser givetvis olika ut på olika bibliotek men i en skrift från Regionbiblioteket i Västra Götaland hittar man vissa bärande idéer. På ett bibliotek möts givetvis alla som arbetar i informationdisken av frågor från studerande. Studiebibliotekariens roll i detta sammanhang blir då att samordna verksamheten och att driva verksamheten framåt gentemot de övriga i personalen och tillsammans med andra samarbetspartners som utbildningssektorn och på länsnivå med andra i samma funktion. Studenternas behov kan vara mycket varierande beroende på olika faktorer kring den enskilde och just för att det varierar kan man tänka sig att det blir nödvändigt för varje bibliotek att skapa den flexibla verksamhet som passar det egna bibliotekets studerandes behov. Studiebibliotekarien är den som kan analysera de studerandes behov utifrån de kontakter som byggs upp med studerande och utbildningsanordnare. Det skulle också falla på studiebibliotekariens lott att kontinuerligt utföra omvärldsbevakning inom sitt ansvarsområde. För att hantera sitt förhållande till studenterna måste man givetvis bestämma sig för vilka inköpsprinciper som skall gälla. Man kan ju inte köpa allt som efterfrågas men kanske bestämma sig för ett basbestånd enligt vissa principer i förhållande till efterfrågan. Detsamma gäller för databaser. En studiebibliotekarie bör ges pedagogisk utbildning och utbildning i webbproduktion. Ytterligare en förutsättning för att studenter ska ha ett bra utbyte av biblioteket är att det finns utrymme och studieplatser. Kanske har inte studiebibliotekarien så stora möjligheter att påverka detta men kan ändå åläggas att bevaka frågan.¹⁰

3.4.4 Jourhavande bibliotekarie

Jourhavande bibliotekarie är en tjänst som finansieras av Kungliga biblioteket / BIBSAM och Kulturrådet. Här kan man få vägledning och metoder för hur man kan arbeta med informationssökning på ett effektivt sätt och med relevanta sökresultat som mål. Jourhavande bibliotekarie är alltså en virtuell referenstjänst där man har möjlighet att chatta med bibliotekarien och få hjälp med sina frågor. I chattsystemet finns möjlighet till

⁹ Bibsam, Kungliga bibliotekets avdelning för nationell samordning och utveckling, *Folkbibliotekens fjärrlån*.

¹⁰ Jannert, Helena 2001, *Studiebibliotekarie – tankar och idéer om en ny yrkesroll*, s 2.

s.k co browsing dvs. användaren kan på sin egen skärm följa vad bibliotekarien gör på sin skärm t. ex. vid sökning i olika databaser. Användaren kan också visa bibliotekarien hur han/hon har sökt. Det är alltså enkelt att på ett pedagogiskt sätt visa hur man gör. När chatten inte är bemannad finns en möjlighet att skicka sin fråga med e-post.¹¹

4. Teoretisk genomgång

4.1 Teoretiska utgångspunkter

De aktuella frågeställningarna kring bibliotekets mål, uppdrag och ekonomiska konsekvenser ses i undersökningen utifrån verksamhetens roll i den organisation den tillhör och betraktas ur ett organisationsteoretiskt perspektiv.

4.1.1 Organisationsteori

De teoretiska utgångspunkter jag använt för att betrakta och jämföra framtaget material med härrör företrädesvis från området organisationsteori. Min avsikt är ju att granska organisationen där händelserna utspelar sig och aktörerna i den. Organisationsteori är ett brett ämne med olika riktningar och jag har använt mig av för arbetet tillämpliga delar. Jag har valt att utgå från *"Hur moderna organisationer fungerar"*¹² som är en bred genomgång av ämnet. Från denna har jag följt upp ett antal källor.

Mycket inom organisationsteorin är allmängiltigt och kan appliceras på såväl offentliga organisationer som organisationer i näringslivet. Dock finns givetvis vissa fundamentala skillnader med hänsyn till bland annat mål och valfrihet. När jag tecknar den teoretiska bakgrunden är det således huvudsakligen förhållanden som kan avse alla organisationer. Där den offentliga organisationen avviker från den generella beskrivningen framgår det.

4.1.2 Mål i organisationer

Mål i organisationer beskriver vad man vill uppnå i framtiden och organisationerna är konstruerade för att nå detta syfte. Man brukar beskriva graden av måluppfyllelse med begreppet effektivitet. Gemensamt för alla organisationer är att de skall lösa en eller flera uppgifter. Beroende på de uppgifter man har att lösa organiseras verksamheten. I detta sammanhang är kommunen speciell och även om det sedan Kommunallagen ändrades 1992 finns en viss frihet att utforma nämndorganisationen¹³ så är det mycket som är obligatoriskt och lika från kommun till kommun. Om mål är en beskrivning av ett önskat framtida tillstånd så är visioner ett sätt att beskriva organisationens ideala situation. För att förverkliga visioner och förpassa dem från önsketänkande till verklighet krävs dock konkreta mål för genomförandet.

Målen är viktiga eftersom anställda i organisationer påverkas av dem i tanke och handling och för att de påverkar hur organisationen anpassar sig till sin omvärld. Målen

¹¹ Bilsam, Kungliga biblioteket, Eva Lunneborg.

¹² Jacobsen, Dag Ingvar och Thorsvik, Jan 2002. *Hur moderna organisationer fungerar*.

¹³ Kommunallag: SFS 1991:900.

kan ha en styrande funktion såväl som en motiverande effekt. För anställda i en beslutssituation skall organisationens mål ge stöttning för den enskilde i det beslutet. I vissa sammanhang hävdas vikten av att skilja reella mål från symboliska och man har hävdat att det inte är meningsfullt att fråga efter formella mål om man vill ha insikt i vad som faktiskt försiggår i en organisation.

I organisationsteorin ser man inte sällan på organisationer som homogena enheter och ignorerar individens inflytande. Kritiken av denna inställning gör dock gällande att organisationer först och främst består av människor och grupper av människor och med det perspektivet följer att organisationer har många och skilda mål och att dessa ofta kan vara i konflikt med varandra. Enligt Barnard¹⁴ är det nödvändigt att man i studiet av organisationer tar reda på vad som utmärker de anställda, deras önskningar, strävan och personliga mål. Enligt honom har varje individ egoistiska motiv och detta tänkande ger upphov till idén att organisationer omfattar två delsystem, det formella och det informella och att båda måste studeras då de är ouplösligt förbundna med varandra. Om en informell organisation uppstår kan den t ex sätta de egna målen framför organisationens mål och formella struktur. Detta kan exempelvis bli aktuellt då anställda i organisationer genom sin professionalitet hamnar i konflikt mellan sina yrkesmässiga och organisationens mål.

Vissa menar att det inte alls är meningsfullt att fokusera på de formella målen utan betydligt mer givande att betrakta organisationer som sammansatta av koalitioner och då blir inte organisationens utan snarare den dominerande koalitions mål det viktiga. Omvärlden kan ha stor påverkan på organisationens mål. Det kan förhålla sig så att målen utarbetas genom internt arbete och förhandlingar. Men det kan lika gärna vara så att målen kan vara ett resultat av tryck utifrån eller en anpassning till omvärldens förväntningar.¹⁵

4.1.3 Målstyrning

Inom offentlig förvaltning använder man sig numera genomgående av målstyrning. Här läggs stor vikt vid utvärdering för att fastställa måluppfyllelse. I enlighet med det ursprungliga konceptet av målstyrning använder man sig även av arbetskontrakt och belöningar för att göra organisationens mål till de anställdas. Det är dock tveksamt om detta används i svenska kommuner. Idealfallet i en målstyrd organisation är att de operationaliserade delmålen ger de enskilda i organisationen klara riktlinjer för arbetet. På samma gång skall målhierarkin säkerställa att alla aktiviteter bidrar till förverkligandet av organisationens övergripande mål. Om det fungerar idealt skall det finnas ett klart samband mellan mål och medel och det skall inte finnas någon konflikt mellan olika mål.¹⁶

¹⁴ Barnard, Chester. I 1938. *The functions of the executive*. s 9.

¹⁵ Jacobsen och Thorsvik, 2002, s 251.

¹⁶ *ibid*, s 50.

Vägen till att nå uppsatta mål är den strategi man väljer. En strategisk analys kan behandla omvärlden, tillgängliga resurser och värderingar/mål som anger färdriktningen.¹⁷

I näringslivet är målen mer självklara och tydliga än i offentlig förvaltning. God lönsamhet är det yttersta kriteriet och det kan det kan självklart mätas och redovisas på olika sätt men det är inte så komplicerat som i offentlig verksamhet. I offentlig sektor blir målen med nödvändighet mer komplexa och mångfacetterade. Om man tar kommunen som exempel betyder ju kommun för det första gemensam. Alla som arbetar i kommunen förvaltar alltså kommuninvånarnas gemensamma medel med det ansvar som det innebär. Det sätt som kommunen styrs med demokratiskt valda representanter och den lagstiftning som kringgärdar verksamheten innebär att målen är sammansatta av många stridiga viljor. Målen har i sig inbyggda konflikter. På grund av att målen har kontinuerlig karaktär är de också svårsmåttade och nyckeltal används främst för att mäta förändringar över tiden. I kommunen kan man ju inte heller välja kundkrets eller geografiskt område och målen blir på grund av detta mer omfattande, man måste ju ge service till alla som är kommuninvånare även om det skulle vara mer lönsamt att bara serva dem som bidrar till den gemensamma välfärden. Man får inte heller så tydliga indikatorer som privata sektorn på om det man producerar är bra eller dåligt, det är svårt att mäta det man producerar och svårt att mäta effektiviteten.¹⁸

4.1.4 Den offentliga organisationen

Att den politiska organisationen är mycket speciell i det att den består i, och med nödvändighet måste bestå i, motsägelsefulla mål behandlas av Nils Brunsson i ”The organization of hypocrisy”. Brunsson förkastar inte den traditionella organisationsteorin men menar att hans bidrag är en vidareutveckling av densamma. Han delar upp de ideala organisationstyperna i två, den handlande och den politiska. De är ideala så tillvida att verkliga organisationer kanske har delar av båda. Det går dock inte att vara bra på båda formerna.¹⁹ Den politiska är inte sämre än den handlande men kan på grund av sina många intressenter inte handla på samma sätt eftersom man måste jämkna, kompromissa och få med sig en majoritet i besluten. Samtidigt finns det en förväntan på organisationen att utföra omfattande och stora projekt som kräver stor samordning. Detta påverkar även tjänstemannaorganisationen. Och även om det ligger i organisationens natur att man inte kan manövrera eller prestera likt en handlande organisation kan man se att politiker och tjänstemän i politiska organisationer ser pessimistiskt och kritiskt på sin egen verksamhet och själva beskriver sina organisationer som ineffektiva och tröga. Den allmänna bilden av offentlig administration att den är ineffektiv kan till del bero på den självbild man själv skapar. Människor som arbetar närmare direkt produktion uppträder generellt mer optimistiskt och med större självförtroende. Den typ av problem den politiska organisationen har att hantera med svår problemlösning och begränsat manöverutrymme kan tendera att framkalla frustration och oro.²⁰

¹⁷ ibid, s 51.

¹⁸ Jacobsen och Thorsvik, 2002, s 68.

¹⁹ Brunsson, Nils 2002. *The organization of hypocrisy*. s 33

²⁰ ibid, s. 25

Kommunen liksom alla andra organisationer påverkas och anpassar sig till sin omgivning och i marknadsteorien ser man att omgivningen genom sin påverkan kan flytta fokus inom organisationen. Moderna samhällen ger också organisationer fler och fler impulser och talar om vad som förväntas av dem. Lagar innebär förnyelse och mode som förändrar, påverkar och växer oavbrutet.²¹

4.1.5 Individen i organisationen

Man tycks inom organisationsteorin numera, trots allt, vara tämligen eniga om att individer och grupper av individer inom organisationer kan ha stor betydelse för den faktiska målinriktningen. När organisationen delvis styr mot andra mål än organisationens övergripande, kallas detta målförskjutning. Det kan t ex uppstå när anställda totalt uppslukas av den egna verksamhetens delmål och bortser från organisationens övergripande mål.

Jacobsen och Thorsvik skriver: "När målförskjutningar äger rum är det inte uttryck för något annat än att styrkeförhållandet mellan grupper har rubbats, och att den ena gruppens målsättningar har prioriterats framför en annan grupps mål".²²

För att få medarbetare som arbetar *med* organisationen och i riktning *mot* av organisationen uppsatta mål tillämpas vissa styrmekanismer. Dessa kan delas in i tre huvudtyper: rekrytering, socialisation och disciplinering. Man rekryterar personal som tycks dela organisationens mål (riktigt säker kan man ju aldrig vara, man kan låta sig duperas av en sökande). Ett styrproblem, som nämnts ovan är de professionella som kan ha svårt att låta de övergripande målen gå före den egna verksamhetens mål. När man väl har anställt personer vill man att dessa socialiseras d.v.s. att individen identifierar sig med organisationen och att man får denne att göra organisationens mål till sina egna. Om rekrytering och socialisation inte är tillräckligt kan organisationen disciplinera sina anställda. Begreppet disciplinering innefattar såväl straff som belöning.²³

4.1.6 Konflikter i organisationer

Alla organisationer inrymmer konflikter och mellan olika verksamheter finns en inbyggd intressekonflikt. Intressenterna kan finnas inom och utom själva organisationen. De viktigaste besluten i organisationer rör fördelning av begränsade resurser²⁴ och särskilt gäller det offentliga organisationer som lever på kommunbidrag och har svårt att påverka sin finansiella ställning på annat sätt än genom anslag. De flesta nämnder har intäkter men de är oftast av relativt liten betydelse åtminstone vad gäller "de mjuka nämnderna". Man konkurrerar alltså om resurser och om inflytande och försöker få så stor del till sin

²¹ ibid, s. 6

²² Jacobsen och Thorsvik, 2002. s 72.

²³ ibid, s 106-107.

²⁴ ibid, s. 197.

egen verksamhet som det är möjligt att utvinna. När resursknappheten kombineras med oberoende enheter och heterogena mål skapas konflikt i organisationen.²⁵

Det finns en klar koppling mellan konflikt och inbördes beroende mellan parterna. Om beroendet är starkt är risken större att konflikten också blir starkare. Det som påverkar hur stark konflikten behöver bli är dels hur mycket som står på spel och dels hur styrkeförhållandet mellan parterna är.²⁶

4.1.7 Makt i organisationer

Makt kan den sägas ha, som är i stånd att påverka en situation eller få något att hända. Lukes definierar makt genom en situation där A har inverkan över B så att A påverkar B att agera emot sina egna intressen.²⁷ Jacobsen & Thorsvik skriver ”Inom organisations-teorin är det vanligt att definiera makt som en aktörs (en persons eller grups) förmåga att övervinna motstånd för att nå ett önskat mål eller resultat. Maktbruk förekommer när en aktör lyckas få igenom sina synpunkter trots att andra inte håller med”.

Makt används i relationer mellan aktörer. Det blir aktuellt att bruka makt i sammanhang när man är beroende av varandra och makten används i konkurrenssituationer mellan aktörer som är beroende av varandra om det upplevs som viktigt. Ju viktigare man anser det vara, ju större grad av maktutövning.²⁸

Det finns olika former av makt, man nämner i litteraturen: tvång, manipulering, övertalning och auktoritet, där den sistnämnda har tre delar nämligen: regler, kompetens och karisma. Den typ av makt som förekommer mest i moderna organisationer är auktoritet då denna är den mest legitima maktutövningen.²⁹

Organisationen som företeelse kan sägas vara ett uttryck för maktfördelning och de som har makten i organisationen använder den för att realisera sina mål. Makt i detta sammanhang behöver inte nödvändigtvis betyda formell makt. Det finns även andra sätt att utöva inflytande. Om man vill ta reda på varför organisationens formella organisation inte alltid stämmer överens med det faktiska beteendet i organisationen måste man studera de faktiska maktstrukturerna.³⁰

Om man genom någon form av maktutövning tvingas göra saker som man inte vill eller inte uppfattar som riktiga kan det innebära att man blir svagt motiverad och distanserar sig eller gör motstånd. Om man upplever förvirring vad avser det som skall utföras i arbetet kan det leda till en psykisk belastning på individen. Jacobsen och Thorsvik skriver ” Effektiv ledning förutsätter att ledningens användning av makt uppfattas som ”riktig”

²⁵ Pfeffer, Jeffrey 1981, *Power in organisations*. s 85.

²⁶ Jacobsen och Thorsvik, 2002, s 203.

²⁷ Lukes, Steven 2005, *Power – a radical view*, s. 37

²⁸ Jacobsen och Thorsvik, 2002, s 200.

²⁹ *ibid*, s 202.

³⁰ Pfeffer, 1981, s 199.

av dem som blir utsatt för den. När maktbruk uppfattas som riktig talar vi om legitim makt eller auktoritet.”³¹

5. Tidigare forskning

Problematiken i denna undersökning har kommit att kretsa mycket kring olika verksamheters förhållanden till varandra om tillfälliga organisationers förhållande till den ordinarie verksamheten. Självfallet handlar det också om mål och resurser i kommunal verksamhet med bibliotek och distansundervisning i fokus. Jag har sökt mycket kring begreppen projekt och tillfälliga organisationer och funnit något men inte mycket forskning på området.

Nils Brunsson behandlar till viss del projekt i organisationen i anslutning till sin övriga teoribildning och forskning i *”The organization of hypocrisy”*. I anslutning till två fall av projekt utvecklas idéerna kring miljön som föder projekt. Han menar att omvärlden har stor påverkan i den organisation som är, eller som gör sig mer, tillgänglig för omvärlden och i den politiska organisationen skänker man bort kontroll och i viss mån valfrihet. I och med den öppenhet som skapas följer en svårighet att producera effektivt i organisationen och man väljer då ibland att skapa en ny organisation – projektet – för att skapa aktivitet. Projektet står då för att det händer saker och moderorganisationen för legitimitet och finansiering. Brunsson menar dock att projektgrupper kan bli överentusiastiska och börja leva sitt eget liv.³²

Vid kontakt med Förvaltningshögskolan i Göteborg som forskar kring kommunala frågor rekommenderade man en undersökning av Johansson, Löfström och Ohlsson *”Projekt som förändringsstrategi – en analys av utvecklingsprojekt inom socialtjänsten”*³³. I övrigt menade man att området är dåligt utforskat. Området kanske är ointressant för de instanser som finansierar forskningsprojekt och alltså inte prioriterat? I sin studie skriver författarna inledningsvis: ”Det är rimligt att anta att projektorganisationen kan skapa förutsättningar för nytänkande och lärande – åtminstone bland dem som medverkar i projekten – men det finns anledning att vara tveksam till projektorganisationens möjligheter att generera förändringar inom den reguljära verksamheten, såvitt inte kompletterande organisatoriska arrangemang genomförs”.³⁴ Ett av huvudsyftena med studien rör samspelet mellan den tillfälliga och den permanenta organisationen. Man hänvisar i det sammanhanget till en studie av Blomberg som menar att projekt bör ses som en relation till övrig verksamhet för genom att vissa företeelser definieras som projekt, betyder det att annat definieras som icke-projekt. Definitionen får på så sätt stor betydelse genom att den skapar vi-känsla i projektet som kan användas för att skapa förändring men också för att motverka förändring i den permanenta organisationen.³⁵

³¹ Jacobsen och Thorsvik, 2002, s 210.

³² Brunsson, 2002, s 149-151.

³³ Johansson Staffan, Löfström Mikael och Ohlsson Östen, 2000, *Projekt som förändringsstrategi – analys av utvecklingsprojekt inom socialtjänsten*, s 12.

³⁴ *ibid*, s 18.

³⁵ *ibid*, s 32.

Man pekar i slutsatserna bland annat på det paradoxala i att utvecklingsarbete organiseras som projekt trots att sådant är ständigt pågående, medan den ordinarie verksamheten och människorna i den mycket väl kunde betraktas som tydliga och välavgränsade arbetsuppgifter, alltså projekt. I sina slutsatser framhåller man också lärande och förändring som icke mystiska, tvärtom lär vi och omorienterar oss ständigt. Man visar att projekt är en möjlig men inte självklar strategi för att åstadkomma lärande och förändring.

Bland magister- och kandidatuppsatserna på Bibliotekshögskolan i Borås har jag funnit några uppsatser som tangerat området för denna magisteruppsats. De högskolestuderandes förhållande till folkbiblioteket ur ett användarperspektiv behandlas liksom bibliotekariernas dilemma att prioritera mellan låntagargrupper. Bland de slutsatser som framkommit kan nämnas några av intresse. En undersökning slår fast att biblioteket spelar en begränsad roll för den icke-traditionelle studenten³⁶ och en annan att distansstudenter, generellt, i större utsträckning än andra, använder folkbiblioteket hellre än högskolebiblioteket³⁷. I en annan konstaterar man att de som mest använder folkbiblioteket, i motsats till högskolebiblioteket är de äldsta i gruppen, de som har kort tidigare utbildning och de som bor i småstäder³⁸.

Några få uppsatser behandlar målfrågan i biblioteksverksamheten. I en magisteruppsats behandlas politiska dokument på olika nivåer och man konstaterar att man på statlig nivå har en större medvetenhet om informationssökningsproblemen än vad som kan redovisas i kommunerna³⁹ vilket stämmer överens med den behandling jag kan se av biblioteksfrågan på olika nivåer. Vid en jämförande studie av måldokument mellan kommuner i Västra Götaland konstateras att dessa är av mycket varierande kvalitet men att de i stort följer de nationella målen⁴⁰. Även skolbiblioteket (på grundskole- och gymnasienivå) har undersökts med utgångspunkt från mål och riktlinjer och det man ser är att skolbibliotekarien betraktas som en oviktig person oavsett om skolbiblioteket finns med bland målen eller inte⁴¹.

6. Den kommunala organisationen i Alingsås

6.1 Nämndorganisationen och övergripande mål

Alingsås kommun har ca 35 00 invånare och består av tätorten Alingsås, de mindre tätorterna Ingared och Sollebrunn och jordbruksbygd. Man har en nämndorganisation

³⁶ Larsson Marianne 2002, *Bibliotekets roll i det livslånga lärandet*.

³⁷ Andersson Margareta och Clasén Gudrun 1999, "I skuggan av biblioteket": En undersökning av hur en grupp distansstudenter vid en högskola upplever att den bibliotekssevice de använder fungerar.

³⁸ von Knorring Ainerström Eva och Speiß Hanna 1999, *Distansstudenter och bibliotek*.

³⁹ Wilhelmsson Monika 2002, *Informationssökning för barn och ungdomar – politiska dokument och konkret verksamhet*.

⁴⁰ Rundberg Staffan 2004, *Folkbibliotekarien och det livslånga lärandet. En undersökning av ett projekt till stöd för vuxenstuderandes livslånga lärande*.

⁴¹ Holmqvist Inger och Jilcke Kristina 1999, *Mål och riktlinjer eller den goda viljan – vad är det som styr skolbiblioteksverksamheten i tre kommuner*.

enligt följande; Vård- och omsorgsnämnd, Socialnämnd, Utbildningsnämnd, Barn- och ungdomsnämnd, Kultur- och fritidsnämnd, Miljöskyddsnämnd, Byggnadsnämnd, Teknisk nämnd, Kommunstyrelse och Överförmyndarnämnd.

Kommunfullmäktige antog 1998 en reviderad styrmodell som tillämpats sedan dess.⁴² Enligt denna skall varje nämndområde eller balansräkningsenhet beskriva och följa upp verksamheten utifrån sju punkter. Dessa är; Verksamhetens huvudsakliga syfte, Nuvarande verksamhet (pågående verksamheter och pågående verksamhetsförändringar), Mål (inriktningsmål och resultatmål), Ekonomisk ram, Verksamhetsförändringar, Investeringar och Nyckeltal.

”Vision 2010” är ett kommunalt måldokument som ska spegla den utveckling man vill åstadkomma under en tioårsperiod. I de övergripande målen i visionen slås fast att ”Alingsås är den trivsamma trästaden, med en levande landsbygd. Läget i regionen ger småstadens fördelar och storstadens möjligheter. Kommunen satsar på kunskap och tillväxt i en unik miljö samt har 40 000 invånare år 2010”. Visionen är därefter uppdelad i fyra områden; Boende, Näringsliv, Kommunikationer och Utbildning. Man redovisar också de övergripande målen för kommunens interna verksamhet vad avser ekonomi och finansiering samt personal.

Under rubriken utbildning klargörs visionen genom fyra punkter;

- Alingsås skall vara en attraktiv utbildningsstad där olika aktörer samverkar
- Alingsås skall erbjuda en attraktiv grundskole- och gymnasieutbildning där olika aktörer samverkar och där samhällets demokratiska värderingar ges stort och tydligt utrymme.
- Kommunen skall verka för att högskoleutbildning och eftergymnasial utbildning kan erbjudas i Alingsås.
- Gymnasieutbildning och utbildning på högre nivå skall planeras i samverkan med företag och organisationer samt ökad integration av skola/näringsliv eftersträvas.

6.2 Utbildningsnämndens verksamhet och mål

Inom Utbildningsnämndens ansvarsområde ryms verksamheterna gymnasieutbildning, kommunal vuxenutbildning, gymnasiesärskola och särsvux, kommunala arbetsmarknadsåtgärder samt invandrar- och flyktingverksamhet. Verksamhetens huvudsakliga syfte gällande vuxenutbildningen formuleras som följer i kommunprogrammet (budget och verksamhetsplan) 2004. ”...syftet är också att erbjuda modern och attraktiv gymnasial utbildning för unga och vuxna. Vidare syftar utbildningsnämndens verksamhet till att erbjuda sådan personlig utveckling till dem som saknar arbete att det ger bättre förutsättningar för inträde/- återinträde på arbetsmarknaden....samt att arbeta för att utveckla samverkan med universitet och högskolor.”

⁴² Alingsås Kommunfullmäktige, 26 augusti 1998 § 67.

Bland inriktningarna 2004-2006 anges för vuxenutbildningens vidkommande att nämnden ska öka flexibiliteten och anpassningen av utbildningsutbudet i samarbete med arbetsliv, universitet och högskolor samt andra utbildningsanordnare. Som resultatmål 2004 anges dels att utveckla den lokala högskoleutbildningen i enlighet med förslag till målbild och dels att fortsätta att utveckla Utbildningens Hus till ett centrum för flexibelt lärande och inbjuda andra anordnare att verka där.

6.3 Campus Alingsås, mål och organisation

Campus Alingsås är ett lärcentrum, en mötesplats där man erbjuds vägledning till studier, studier bland annat i form av högskolestudier på distans och en studielokal med möjligheter till bland annat Internetuppkoppling och telebildkonferenser.

Man erbjuder fyra typer av utbildningsformer:

Bättrekonceptet som är riktade kurser till yrkesverksamma. Utbudet består bl a i kurser i produktion, logistik, TPM (teknikinformation) och informationsteknik.

Telebildkurser, ett trettiotal 5- 10- och 20 poängskurser vid högskolorna i Gävle, Trollhättan/Uddevalla och Karlstad.

Distanskurser i ett stort antal kurser inom ämnesområdena beteendevetenskap, data, ekonomi/administration, humaniora, juridik, medicin och vård, naturvetenskap, religionsvetenskap/teologi, samhällsvetenskap, språk, teknik, och tvärvetenskap.

Program. 20 program vid olika högskolor. De flesta 40-80 poäng men även några program omfattande 120-180 poäng.⁴³

Våren 2005 studerar 144 personer i olika kurser genom Campus Alingsås.

Organisatoriskt tillhör Campus Alingsås Utbildningsnämnden men vid budgetbeslutet för tillskapandet av enheten år 2003⁴⁴ ville inte nämnden ta på sig det ekonomiska ansvaret för verksamheten. Därför ligger detta hos Kommunstyrelsen som köper verksamheten av Utbildningsnämnden. Verksamhetens årliga driftbudget om ca 2 Mkr återfinns alltså hos Kommunstyrelsen och här hamnar således även eventuella över- eller underskott.

I budgeten finns medel för 4 anställda, lokaler, datorer och driftmedel.

Organisationen består av en projektansvarig, en studie- och yrkesvägledare och två uppsökare.

För att utveckla verksamheten vid lärcentrat har kommunen även sökt och fått projektmedel från Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL). På CFL:s hemsida presenteras samarbetet myndigheterna emellan under rubriken "Vuxnas lärande och bibliotek – myndigheter samverkar". Det står för ett långsiktigt samarbete mellan Kulturrådet, Kungliga biblioteket, Myndigheten för Sveriges nätuniversitet och Nationellt centrum för flexibelt lärande och avsikten är att samarbeta kring frågor som rör vuxnas lärande och bibliotek. Man skriver här bland annat att "Samarbete mellan

⁴³ <http://www.alingsas.se/utbildning/index.htm>

⁴⁴ Alingsås KF 2003-12-10 §160.

utbildningsanordnare, lärcentra, och biblioteken är en nödvändig grund för att informationsförsörjningen ska fungera och för att det flexibla lärandet ska kunna vidareutvecklas”. Om bibliotekets roll i vuxnas lärande skriver man att ”Biblioteken ingår som en central del i infrastrukturen för lärande. De har en självklar roll i kunskapssamhället och är ett viktigt stöd i individens lärande. Alla former av utbildning, och inte minst vuxenutbildning, förutsätter god tillgång till information och medier”.⁴⁵

I projektansökan anger man från kommunen att man planerar att genomföra ett flexibelt, livsvitt och livslångt lärande genom samarbetsmodeller, valideringsmetoder och informations- och vägledningspunkt. Vidare avser man inrätta ett lokalt *kompetensråd*, organisera informations- och vägledningspunkten med *studiemäklare* koppla en *studiebibliotekarie* till projektet. Sammanlagt söktes 1 300 Mkr för en treårsperiod varav 70 000 kr till referensbibliotek och 75 000 kr till studiebibliotekarie, ca 500 000 kr till utrustning och övrigt till löner och utveckling av bla validering. Man erhöll 1 000 Mkr.⁴⁶

I villkoren för projektansökan anges att ”Ansökan om projektmedel ska vara förankrad i kommunen så att kommunen genom sitt budgetarbete åtar sig att motfinansiera 50% av projektets totala budget.” Alltså ska kommunen åta sig att lägga till lika mycket som projektet dvs 1 000 Mkr för projektets genomförande år 2004- 2006.

6.4 Kultur- och fritidsnämndens verksamhet och mål

Förvaltningen var tidigare organiserad i de sex avdelningarna bibliotek, muséum, fritid, sport- och rekreation, kulturskola och evenemang men efter en omorganisation år 2003 är verksamheten delad på tre områden; förvaltningsledningen som ansvarar för bidrag till olika föreningar, vänortsverksamheten och evenemangsverksamheten, kulturavdelningen som består av bibliotek och museum och avdelningen sport & rekreation som ansvarar för områdena fritid och sport & rekreation.

Verksamhetens huvudsakliga syfte i enlighet med kommunprogrammet 2005: ”Kultur- och fritidsnämnden har som syfte att ge förutsättningar för ett rikt och varierat kultur- och fritidsutbud av god kvalitet, främst för barn- och ungdomar. Bredden och mångfalden är viktig inom nämndens verksamhet och ett genusperspektiv som tar hänsyn till kön och jämställdhet, är en viktig grundbult. Nämnden skall i samverkan med barn- och ungdomsnämnden, socialnämnden och utbildningsnämnden och andra samhällsaktörer stärka det förebyggande barn- och ungdomsarbetet. Vidare syftar kultur- och fritidsnämndens verksamhet till att ta tillvara och levandegöra äldre tiders och nutidens kultur, så att kulturarvet blir tillgängligt för alla. Syftet är också att genom den kommunala folkbiblioteksverksamheten vara en resurs för en bred och aktuell kunskap och kulturella upplevelser”.

⁴⁵ CFL, Nationellt centrum för flexibelt lärande, hemsida, s 1605.

⁴⁶ Ansökan statsbidrag Alingsås kommuns handlingar Dnr37-2001: 3259

6.5 Folkbibliotekets verksamhet, mål och resurser

Kommunbiblioteket består av huvudbiblioteket i Alingsås och filialbibliotek i Ingared och i Sollebrunn. Huvudbiblioteket har en mycket central placering mellan järnvägsstationen och Stora torget. Man har i genomsnitt besök av 25 000 personer per månad. Biblioteken har 19 anställda. Av dessa är 12 bibliotekarier och 7 assistenttjänster. Bland bibliotekarierna har flera specialuppgifter i sin tjänst. Dessa är; samordning av huvudbiblioteket, inköp, släktforskning, barn, ungdom, boken kommer, vandringsbibliotek för främmande språk, västgötalitteraturen och fjärrlåneverksamheten. Man har haft bokbussverksamhet men denna togs bort helt år 2004. De senaste åren har tre tjänster, en bibliotekarie och två assistenter, försvunnit genom besparingar. Delar av innehållet i dessa tjänster har dock lagts på andra. I tjänsterna ingår tid i informationsdisken för samtliga bibliotekarier. Man har också tjänstgöring på huvudbiblioteket för personalen på filialerna för att verksamheten ska fungera som en enhet.

Enligt Bibliotekslagen ska varje kommun ha ett folkbibliotek där allmänheten avgiftsfritt får låna litteratur för viss tid. Vidare stadgas att det inom grund- och gymnasieskolan skall finnas skolbibliotek. Vid högskolan ska det finnas tillgång till högskolebibliotek. Kommunerna svarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten och staten för högskolebiblioteken. Nytt i Bibliotekslagen från år 2004 är dels att kommunerna ska anta planer för biblioteksverksamheten och dels att man inom biblioteksväsendet skall samverka. Samordning för att det skulle kunna bidra till en ökad tillgänglighet för medborgarna. Studerandegruppen har stor del i detta och man skriver i regeringens underlag att den ökande servicen till studerande ställer högre krav på samarbete inom Biblioteksväsendet. Man konstaterar också att erfarenheter visar att samarbete är avgörande för att servicen till de studerande skall fungera.⁴⁷ Prioriterade grupper på folk- och skolbiblioteken är enligt lagen funktionshindrade, invandrare och barn och ungdomar. I sista paragrafen trycker man på att av staten finansierade bibliotek avgiftsfritt ska ställa sina samlingar till folkbibliotekens förfogande och bistå dem ” i deras strävan att erbjuda låntagarna en god biblioteksservice”.⁴⁸

I beskrivningen av verksamheten i kommunprogrammet, Alingsås, 2005 tecknas biblioteksverksamheten enligt nedan:

”Kulturavdelningen består av bibliotek och museum. Kommunbiblioteket består av huvudbibliotek, Sollebrunns och Ingareds filialbibliotek samt uppsökande verksamhet. Basverksamhet är öppen för alla och avgiftsfri. Biblioteket har enligt bibliotekslagen två uppgifter: informations- /kunskapsuppgiften och kulturuppgiften. Genom biblioteket har kommuninvånarna tillträde till det nationella biblioteksnätverket, fri tillgång till information och kunskapssökande samt till medier för upplevelser. Biblioteket arbetar aktivt med läsförmedlande verksamhet för att ge barn tillgång till berättelser och fakta, till ord, mening och sammanhang”.⁴⁹

⁴⁷ Kulturrådet Dnr KUR 2005/234

⁴⁸ Bibliotekslagen (1996:1596)

⁴⁹ Kommunbudget 2005, Alingsås, s 47.

I de inriktningsmål som också ingår i kommunprogrammet enligt styrmodellen (A-D) återfinns inga specifika mål för biblioteksverksamheten. Däremot innefattas verksamheten i punkterna A: Nämnden skall prioritera barn och ungdom samt stödja och samverka med föreningslivet, C: Nämnden skall utveckla verksamheten i Kulturhuset och Kaboms ungdomscenter och D: Nämnden skall stärka nätverken med andra aktörer inom kultur- och fritidssektorn.⁵⁰

I nämndens egna resultatmål trycker man på följande punkter i Facknämndsprogrammet 2005: Utveckla Kulturhuset genom att Programrådet anordnar 10 program. I samverkan med Sollebrunnskolan, Västra Götalandsregionen och lokala aktörer utveckla Sollebrunnfilialen till ett kunskapscentrum för häst- och mopedintresserade samt utveckla filialens hälso- och livsstilsinriktning. Skapa en arbetsgrupp och planlägga Alingsås biblioteks 100-årsjubileum år 2006. Utveckla ABM-gruppens hemsida.⁵¹

Biblioteksplanen är alltså ett styrdokument som enligt en ändring i Bibliotekslagen ska upprättas i kommunerna.⁵² Biblioteksplanen för Alingsås har tagits fram i en grupp bestående av politiker och tjänstemän från utbildnings- och kultursektorerna. Planen antogs i oktober 2004 och dess inverkan som måldokument är således ännu inte känd. Bibliotekets nettobudget år 2005 är 11 489 kkr. Av detta är 1 960 Mkr medieanslag. Biblioteket hade i enlighet med bokslutet 2003, 354 558 media utlån och 271 402 besök på huvudbiblioteket.

6.6 Biblioteket i vuxnas lärande

Under hela perioden från 1970-talet då högskolan successivt utvidgats, omfattat fler orter och fler studenter, har bibliotekets och folkbibliotekets roll behandlats. Man har genom användarundersökningar kunnat konstatera att studerande, inklusive högskolestuderanden, utgör en stor del av folkbibliotekens kunder. De studerande är både flitiga lånare och användare av folkbibliotekens läsplatser. Man kan konstatera att studenterna använder sig av alla typer av bibliotek för att finna bästa service och bästa studiemiljö. Vid en större undersökning 1994 ombads de i undersökningen ingående biblioteken att ange vilka problem man hade med de högskolestuderande. Man pekar då på områden som kurslitteratur, fjärlån, läsplatser och brister i studenternas kunskap i bok- och bibliotekskunskap. Det största problemet för folkbiblioteken i samband med detta är den brist på resurser man upplever för att kunna ge bra service.

De flesta översyner och granskningar som genomförts har funnit det rationellt att även folkbibliotekens resurser skulle användas i sammanhanget och ett samlat grepp efterlyses. Samtidigt har man pekat på att högskoleutbildning är en statlig angelägenhet och att kommunerna måste kompenseras för det arbete man utför. Högskolebiblioteken får

⁵⁰ ibid, s 48.

⁵¹ Facknämndsprogram, Kultur- och fritidsnämnden, Alingsås, s 16.

⁵² Bibliotekslagen (2004:1261)

statsbidrag men någon ersättning till folkbiblioteken har, trots det mångfaldiga och breda, konstaterandet, aldrig kommit kommunerna tillhanda.⁵³

7. Resultat av undersökningen

Presentationen av undersökningen inleds med en redogörelse för dokumentgranskningen i avsnitt 6.1. Framställningen börjar med de övergripande målen för hela organisationen under den undersökta perioden. Därefter följer en redogörelse för målutvecklingen inom Kultur- och fritidsnämnden med början i de nämndövergripande målen till de verksamhetsnära målen – från det stora till det lilla. Sist presenteras Biblioteksplanen som har en sidoordnad ställning i relation till övriga måldokument. Redogörelsen rörande dokumentstudien avslutas i avsnitt 6.2 med en sammanfattning av resultatet av studien. I avsnitt 6.3 redovisas genomförda intervjuer och därefter i avsnitt 6.4 en sammanfattning av resultatet från intervjuerna.

7.1 Mål och förändring av mål i de kommunala dokumenten under perioden 2000-2005

Under den aktuella perioden 2000-2005 har man i Alingsås satsat mycket på högre utbildning och på samarbete med högskolor och universitet. För att ta reda på hur målen för kommunen som helhet och Kultur- och fritidsnämnden behandlar studiebiblioteket och hur målen förändrats under den perioden har jag läst kommunens och nämndens måldokument för perioden.

7.1.1 Övergripande, kommungemensamma mål och förändring av mål 2000-2005

Från och med budget 2000 är rubriceringen densamma enligt följande; Boende, Näringsliv, Infrastruktur och Utbildning.

År 2000 var de övergripande målen formulerade enligt nedan:⁵⁴

Boende

- Alingsås skall vara ett attraktivt och tryggt alternativ i regionen att bo i.
- Kommunen skall ha en aktiv och flexibel nivå på den fysiska planeringen.
- Kommunens planering skall ge förutsättningar för ett varierat och spännande bostadsutbud.
- Kretslopp tänkandet skall präglade all samhällsplanering.
- Bostadsbyggandet skall vara störst i staden Alingsås.
- Kommunen skall ta vara på frivilliginsatser och utveckla det naturliga sociala skyddsnät som finns i ett småskaligt samhälle. Fysisk tillgänglighet för alla samt integration skall stimuleras och användningen av droger skall minska.

⁵³ Rapport från Statens kulturråd 1995:1 *Ett bildat folks* 7-9.

⁵⁴ Alingsås kommun, Kommunprogram 2000, fastställd av KF 199-11-17, § 126

Handlingsplan fastställs i form av principiell bostadspolicy och årligen upprättat/uppföljt bostadsprogram.

Näringsliv

- Alingsås skall vara attraktiv för företag att växa och verka i.
- Alingsås skall ha en oförändrat hög självförsörjningsgrad vad gäller sysselsättning.
- Kommunen skall genom lokal och regional samverkan skapa förutsättningar för utveckling för utveckling av befintliga företag och nyetableringar.
- I Alingsås skall det finnas tillgång till mark och lokaler för näringslivets utveckling i de tre kommundelarna.

Handlingsplan fastställs i form av principiell näringslivspolicy och årligen upprättat/uppföljt näringslivsprogram.

Infrastruktur

- Alingsås skall ha en tillgänglig och attraktiv infrastruktur.
- Kommunikationsstråken Västra Stambanan, E 20, blivande Rv 42 och Landvetters flygplats skall utgöra planeringsgrunden i trafikstrukturen.
- Alingsås skall ha en god kollektivtrafik som möjliggör ett miljöanpassat resande i Alingsås och i regionen.
- Alingsås skall ha en väl utvecklad IT-struktur.

Handlingsplan fastställs i form av regional samverkan samt årligen upprättad/uppföljd investeringsplan.

Utbildning

- Alingsås skall vara en attraktiv utbildningsstad.
- Alströmergymnasiet skall erbjuda en attraktiv utbildning i regionen.
- Kommunen skall verka för att högskoleutbildning finns i Alingsås.
- Utbildning på gymnasie- och högre nivå skall planeras i samverkan med näringslivet och ökad integration av skola/näringsliv eftersträvas.

Handlingsplan fastställs i form av utbildningspolicy och årligt upprättat/uppföljt högskoleprogram.

Några förändringar i de övergripande målen har skett mellan år 2000 och 2005. Dessa är såväl i form av rena tillägg och i större förändringar av formuleringar som i små justeringar av texten.⁵⁵

⁵⁵ Alingsås kommun, Kommunprogram 2005, fastställd av kommunfullmäktige 2004-11-10, § 140.

Under **Boende** har man ändrat punkten 5 till ” Bostadsbyggandet skall stimuleras i hela kommunen, men vara störst i Alingsås.” Man har även gjort ett tillägg som lyder: ” Alingsås skall ha stimulerande och utvecklande uppväxtmiljöer för barn och ungdom.”

Under **Näringsliv** har punkten 4 ändrats till ” I Alingsås skall det finnas tillgång till mark och lokaler för näringslivets utveckling.” En utvidgning har skett genom att man lagt till: ”Alingsås skall vara en naturlig mötesplats i regionen”

Området **Kommunikationer** har förändrats genom några mindre redaktionella ändringar. Punkterna 1 och 2 lyder numera: ” Alingsås skall ha en väl utbyggd infrastruktur.” och ”Kommunikationsstråken Västra Stambanan, E 20, blivande RV 42 och Landvetters flygplats skall utgöra grunden för kommunens planering av trafikstrukturen.”

Under punkten **Utbildning** har de största förändringarna skett över åren. Samtliga punkter har förändrats och har numera följande utformning:

- Alingsås skall vara en attraktiv utbildningsstad där de olika aktörerna samverkar.
- Alingsås skall erbjuda en attraktiv grundskole- och gymnasieutbildning där olika aktörer samverkar och där samhällets demokratiska värderingar ges ett stort och tydligt utrymme.
- Kommunen skall verka för att högskoleutbildning och eftergymnasial utbildning kan erbjudas i Alingsås.
- Gymnasieutbildning och utbildning på högre nivåer skall planeras i samverkan med företag och organisationer samt ökad integration med skola/näringsliv eftersträvas.

Under alla fyra områdena har man tagit bort hänvisningen till handlingsplaner.

7.1.2 Kommentar till förändring av övergripande kommungemensamma mål 2000-2005.

I vad avser områdena ”Boende” och ”Näringsliv” sker en förändring under perioden som tyder på en viss centralisering, man understryker tätorten Alingsås och att bostadsbyggandet skall vara störst där. Man tar också bort meningen om marktillgång i kommundelarna och hänvisar även här bara till centralorten och när man, i en flirt med regionen, lägger till att Alingsås skall vara en naturlig mötesplats i denna, tyder även detta på en förskjutning av fokus från hela kommunen till centralorten. Området ”Kommunikationer” är i stort sett oförändrat medan området ”Utbildning” genomgått den största förändringen under perioden. Man trycker väldigt mycket på samverkan mellan aktörer och har tillfört frågan om den värdegrund som skall avspeglas i verksamheten. Istället för att bara nämna gymnasieskolans namn, som görs år 2000, har man utvidgat målen till att omfatta såväl grund- som gymnasieskola. Även beträffande den högre utbildningen vidgar man begreppet. Från att år 2000 bara nämna lokala högskoleutbildningar tillför man begreppet ”eftergymnasiala utbildningar” i målen år 2005 och jag förmodar att man då syftar på till exempel de KY-utbildningar (kvalificerade yrkesutbildningar) som finns i Alingsås.

7.1.3 Facknämndsprogram för Kultur- och fritidsnämnden

I samtliga facknämndsprogram för Kultur- och fritidsnämnden från 2000 till 2005 ingår; Verksamhetens huvudsakliga syfte, Gemensam grundsyn, Inriktningsmål (för kommande treårsperiod) och årliga resultatmål för de olika delverksamheterna. Dessa rubricerade områden redovisas nedan.

7.1.3.1 Verksamhetens huvudsakliga syfte.

Syftet skrevs år 2000 enligt följande;

- Syftet är att ge förutsättning för ett rikt varierat kultur- och fritidsutbud av god kvalitet, främst för barn och ungdomar.
- Syftet är att stödja kultur- och fritidsverksamheten i det lokala förenings- och folkbildningslivet.
- Syftet är att ta tillvara och levandegöra äldre tiders och nutidens kultur, så att kulturarvet blir tillgängligt för alla.
- Syftet är att genom den kommunala folkbiblioteksverksamheten vara en resurs för en bred och aktuell kunskap och kulturella upplevelser.

I Facknämndsprogrammet 2001 skrevs syftet om till löpande text men utan några egentliga förändringar i sak. Syftets innehåll ändrades till facknämndsprogrammet 2005 och har nu följande formulering;

Kultur- och fritidsnämnden har som syfte att ge förutsättningar för ett rikt och varierat kultur- och fritidsutbud av god kvalitet, främst för barn och ungdomar. Syftet är också att stödja, utveckla och samverka med kultur- och fritidsverksamheter i det lokala förenings- och folkbildningslivet. Bredden och mångfalden är viktig inom nämndens verksamhet och ett genusperspektiv som tar hänsyn till kön och jämställdhet en angelägen grundbult. Nämnden skall i samverkan med barn- och ungdomsnämnden, Socialnämnden och Utbildningsnämnden och andra samhällsaktörer stärka det förebyggande barn- och ungdomsarbetet. Vidare syftar Kultur- och Fritidsnämndens verksamhet till att tillvarata och levandegöra äldre tiders och nutidens kultur, så att kulturarvet blir tillgängligt för alla. Syftet är också att genom verksamheterna i Kulturhuset vara en resurs för en bred och aktuell kunskap och kulturella upplevelser.

7.1.3.2 Gemensam grundsyn

Under den undersökta perioden har förändringar skett även i den gemensamma grundsynen. År 2000 formulerades denna sålunda;

- Värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den.
- Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande.
- Främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet.

- Ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.
- Bevara och bruka kulturarvet.
- Främja bildningssträvanden.
- Främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.
- Möten möjliggörs mellan människor, idéer och uttrycksformer vilket ger delaktighet, engagemang och mångfald.
- Kunskapen, upplevelsen och fantasin utvecklas.
- Folkhälsan befrämjas.
- Verksamheten skall bli tillgänglig för alla.
- Vi värnar om kontinuiteten i vår verksamhet.

I år 2005 års Facknämndsprogram har punkt 2 skrivits om till; Verka för att människor får möjlighet till delaktighet och tillgänglighet i kultur – och fritidsverksamhet och till upplevelser och eget skapande. Punkt 3 har ändrats till; Främja mångfald, förnyelse och kvalitet. Punkt 7 har ändrats till; Stimulera till internationellt utbyte och möten mellan olika verksamheter inom landet. Som punkt 9 har man lagt till; Se sport och rekreation som en viktig del i människans vardag och tagit bort ”Kunskapen, upplevelsen och fantasin utvecklas”. Punkt 10 har ändrats till; Befrämja folkhälsan bland annat genom att utveckla det förebyggande barn- och ungdomsarbetet. Man har också adderat en ny punkt 11, ”Samverka över gränserna för att finna nya partners i verksamhetsutvecklingen”. Sista punkten har ändrats till ”Hålla hög kvalitet och kontinuitet i verksamheten”.

7.1.3.3 Inriktningsmål från 2000-2002 till 2005-2008

Inriktningsmålen var år 2000 de följande;

- Nämnden skall verka för att Nolhaga parks attraktionskraft bibehålls för familjer, barn och vuxna.
- Nämnden skall prioritera verksamhet för barn och ungdomar. Inga nya verksamheter skall startas, som inte riktar sig till barn och ungdomar.
- Nämnden skall, under ledning av socialnämnden, utveckla samverkan med barn- och ungdomsnämnden samt andra samhällsaktörer för att öka effektiviteten i det förebyggande arbetet med barn och ungdomar.

Det första målet, rörande Nolhaga park, ändras under åren på flera punkter. Dels ändrar man bibehållen attraktionskraft till att öka attraktionskraften, dels tillför man att arbetet skall avse såväl Nolhaga Park som Gräfsnäs slottspark och dessutom utökar man ansvarsområdet till att omfatta såväl den egna nämnden som tekniska nämnden och att arbetet skall ske i samverkan dem emellan.

Det andra målet rörande barn- och ungdomsverksamhet ändras genom att man tar bort meningen om att inga nya verksamheter skall startas som inte riktar sig till barn och ungdom och istället tillför att man, förutom att man skall stödja barn- och ungdomsverksamheten, också skall stödja och samverka med föreningslivet.

Beträffande det tredje målet genomgår detta en rad förändringar under perioden. År 2001 byter man "under ledning av socialnämnden..." till att man i samverkan med Socialnämnd, Utbildningsnämnd, Barn- och ungdomsnämnd och andra samhällsaktörer skall öka effektiviteten i det förebyggande ungdomsarbetet. Detta mål förblir oförändrat under 2002 och 2003 men 2004 tillför man, tillfälligt, att man avser det förebyggande ungdomsarbetet främst avseende bruket av droger. År 2005 är målet avsevärt förenklat och mer övergripande och skrivs "Nämnden skall stärka nätverken med andra aktörer inom kultur- och fritidssektorn".

År 2001 tillförs målet "Nämnden skall leda en samverkan kring att utveckla Alingsås till en musikstad". Målet är oförändrat 2002 men 2003 byter man formulering och skriver "...utveckla Alingsås musikliv". År 2004 är målet borta från inriktningsmålen och istället tillförs ett väsentligt vidare mål som lyder "Nämnden skall utveckla verksamheterna i Kulturhuset och Kaboms ungdomscenter". I Kulturhuset inryms bibliotek och konsthall och det är första gången under perioden som biblioteket inryms i inriktningsmålen.

7.1.3.4 Resultatmål för biblioteksavdelningen 2000-2005.

Resultatmålen är mindre fundamentala och mindre omfattande till sin karaktär än inriktningsmålen och varierar sålunda mer över åren.

År 2000 var ambitionen att biblioteket skall bjuda in allmänheten till biblioteks-introduktioner vid minst 10 tillfällen, att man i samarbete med barn- och ungdomsförvaltningen skulle bedriva läsprojekt för 0-10-åringar och att projektet skulle avslutas våren 2000 med en stor barnkulturmanifestation. Man ville också i samarbete med studieförbunden vid minst 2 tillfällen anordna skrivarkurs för vuxna och dessutom gärna i samverkan med studieförbund utveckla ett program för läsfrämjande åtgärder för vuxna.

Året därefter, år 2001, fokuserade målen i mycket större utsträckning till den interna verksamheten och berörde dels ersättning av biblioteksdatasystemet och dels sammanställande av Alingsåsbibliografin.

År 2002 berörde det enda resultatmålet information och visning av datorn med talsyntes och program anpassade för olika läshandikapp. De som skulle inbjudas till visningar var de aktuella handikappföreningarnas medlemmar, komvuxlärare som undervisar på grundnivå samt SFI-lärarna.

Resultatmålen 2003 innefattade fastställande av en ny biblioteksplan under året att planera och genomföra ombyggnaden av biblioteket i samband med kulturhusets tillkomst och en översyn av bibliotekets mediesamlingar i bibliotekets magasin.

2004 var det enda och övergripande resultatmålet att utveckla Kulturhuset, som var nyligen ombyggt, i samverkan med internationella nätverk, nationella kontakter och regional samverkan.

Det sista året under perioden fortsätter resultatmålen att avse arbetet med att utveckla Kulturhuset genom att Programrådet anordnar 10 program. Man vill också i samverkan med Sollebrunnsskolan, Västra Götalandsregionen och lokala aktörer utveckla Sollebrunnssfilialen till ett kunskapscentrum för häst- och mopedintresserade (Projekt Hästkraft) samt utveckla filialens hälso- och livsstilsinriktning. Dessutom tillkommer ett mål rörande att skapa en arbetsgrupp och planlägga Alingsås biblioteks 100-årsjubileum år 2006 samt att utveckla ABM-gruppens (Arkiv, Bibliotek, Muséum) hemsida.

7.1.3.5 Biblioteksplanen

Biblioteksplanen antogs av Kultur- och fritidsnämnden 2004-10-13 och är ett omfattande dokument som tecknar ambitionen med biblioteksverksamheten för en treårsperiod och i någon mån även behandlar perioden därefter. Den inleds med en lokal bibliotekshistoria. Sedan redovisas påverkande faktorer som befolkningsprognos och omvärldsanalys. Man gör också en SWOT- analys (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) och redovisar målgrupper, analys av det samlade biblioteksbehovet i kommunen och förväntade trender och verksamhetsförändringar. Därefter följer en övergripande biblioteksplan och visioner för biblioteksverksamheten.

Själva planen är indelad i en plan för 2005-2007, strategi för samma period, blick framåt och ett antal handlingsplaner. Handlingsplaner har gjorts för; huvudbiblioteket och filialerna, för skolbibliotek (6-16 år), för vuxenutbildningen och för bibliotekets sociala verksamhet samt i form av en lässtimulansplan för barn och vuxna. Planen i sin helhet är bred och omfattande. Biblioteksplanens olika handlingsplaner är samtliga mycket ambitiösa.

Vad avser vuxenutbildningen tecknas situationen med hänsyn till vad man antar att man kan förvänta sig utifrån det livslånga lärandet. I avsnittet "Förväntade trender och verksamhetsförändringar" härrör 5 av 15 punkter från området lärande och vuxenutbildning. I avsnittet "visioner för biblioteksverksamheten" skriver man att "Biblioteket bör ha en självklar roll i det livslånga lärandet". Åtgärder som föreslås för att möta vuxenutbildningens krav är; kompetensutveckling av personal, schemalagd handledning av studerande, att utse kontaktperson för vuxenutbildningsfrågor, arbetslag för vuxenutbildningsfrågor, utveckla samarbetet med vuxenutbildningsinstitutioner i Alingsås, läsrum, studieplaner, studieplatser, fler datorer och marknadsföring. I planen för 2005 – 2007 – vad bör göras? - anges som en åtgärd att förbättra samarbetet kring bibliotekets roll i vuxenutbildningssammanhang. Man anger också biblioteket till den som skall ta ansvar för att detta samarbete initieras.⁵⁶

⁵⁶ Kultur och fritidsnämnden Alingsås 2004-10-13 § 62. *Biblioteksplan*.

7.1.3.6 Kommentarer till facknämndsprogrammen år 2000-2005.

För Kultur- och fritidsnämndens facknämndsområde under den undersökta perioden märks tre förändringar tydligt. Det övergripande synsättet, som märks i hela kommunen, avseende samverkan förs in i målen. Ingen verksamhet (nämnd) nämns längre som ledande i specifika frågor utan samverkan åligger alla de inblandade verksamheterna. Vidare blir målen bredare i vissa avseenden och smalare i andra. Där folkbiblioteket tidigare omnämndes talar man nu om kultur i en vidare bemärkelse och ibland om verksamheterna i Kulturhuset, där biblioteket ingår tillsammans med Konsthallen. Att förvaltningen under perioden fått en ny förvaltningschef med rötter i fritidssektorn märks tydligt på målen då fritid fått en mycket tydligare plats i nämndens måldokument på ett övergripande plan.

7.2 Resultat av dokumentstudien

I kommunens övergripande mål har störst förändring i perioden skett under rubriken "Utbildning". Målen är mycket bredare, omfattar värderingar/värdegrund och samverkan mellan aktörer såväl inom som utom organisationen sätts tydligt i fokus.

Målen inom Kultur- och fritidsnämnden har olika nivåer. På det övergripande planet har förändringar skett inom ramen för "Verksamhetens huvudsakliga syfte" på ett antal punkter. Inriktningen mot barn- och ungdomsverksamhet står fast och ändras inte men både i relation till föreningslivet och inom de kommunala verksamheterna understryks vikten av samverkan. Man har också ett tillägg i form av en ambition som påtalar vikten av bredd, mångfald och ett genusperspektiv. Detta är helt nytt. Det syfte som tidigare var folkbibliotekets har utvidgats till att omfatta alla verksamheter i det nya kulturhuset, dvs även konsthall och konstpedagogisk verksamhet. Inom ramen för "Gemensam grundsyn" har en tydlig förskjutning av målen skett från att ha varit mer kulturinriktade till att vara mer allmängiltiga eller lyfta fram fritid mer. Man har också förtydligat det hälsomål som funnits med till att rikta sig mot barn- och ungdomar och även här tillkommer mål rörande ytterligare samverkan. I detta fall med inriktning mot "nya partners i verksamhetsutvecklingen".

Inom "Inriktningsmålen" för treårsperioder kan man också se att samverkan och nätverk understryks. I flera fall tillkommer nya mål, år ett och det följande året har man lagt till att det skall drivas i samverkan med någon annan kommunal verksamhet. Konkreta mål har under hela perioden varit Nollhaga park och senare också Gräfsnäs slottspark. I mitten av perioden tillkommer utvecklandet av Alingsås till en musikstad. Folkbiblioteket förekommer inte i inriktningsmålen förrän 2005 och då som en av verksamheterna i Kulturhuset.

På den tredje, mest konkreta och kortsiktiga målnivån, resultatmålen för biblioteksavdelningen, återfinns de för året mest aktuella satsningarna. Målens årliga karaktär innebär att det inte finns någon kontinuitet med viss förskjutning som i fallet med övriga nivåer. Under perioden har man haft mycket skiftande resultatmål rörande

bland annat läs, skriv- och informationsprojekt, byte av datasystem, fastställande av ny biblioteksplan. Inte någon gång återfinns dock studiebiblioteket bland resultatmålen.

Biblioteksplanen är ny och har inte samma karaktär som övriga måldokument. Den görs för en treårs period och beslut om dess utformning fattas av Kultur- och fritidsnämnden och går inte högre upp i den kommunala beslutshierarkin. Den ingår inte i årsbudgetdokumenten, är inte kopplad till resurstilldelning och revideras alltså inte årligen som övriga måldokument. Många av de mål som återfinns i Biblioteksplanen återfinns nästan uteslutande där. Biblioteksplanen visar en hög ambitionsnivå för verksamheten.

En gemensam trend för måldokumentet över perioden är den inriktning mot samverkan man framhåller på alla nivåer. Den stora satsning på utbildning som syns i de centrala måldokumentet kan inte avläsas i Kultur- och fritidsnämndens mål någon gång under perioden. Endast i Biblioteksplanen som är ett dokument, som inte formellt når kommunledningen, syns studiebiblioteket.

7.3 Intervjuer

I studien har jag intervjuat fem tjänstemän i Alingsås kommun, en ledande tjänsteman på Kommunledningskontoret, tre bibliotekarier och bibliotekschefen.

7.3.1 Intervju med administrative chefen(AC), Kommunledningskontoret

AC är den tjänsteman i kommunen som har den drivande rollen i kommunens visionsarbete. Han berättar att bildandet av lärcentra "Campus Alingsås" är en del i "Vision 2010", kommunens långsiktiga målbild där utbildning ingår som en av de fyra hörnstenarna. Där anges bland annat att kommunen ska ha högskoleutbildning på hemmaplan. Det är lite osäkert vad som avsågs från början, om man tänkte på KY-utbildningar eller på högskoleutbildningar på distans. Det har dock vuxit fram efterhand och nu har man formulerat målet som: "Alingsås skall ha en av Västsveriges mest attraktiva högskoleutbildningar i flexibel form och 2010 skall det finnas en arena för 700 högskolestuderande centralt i Alingsås". Det övergripande målet för kommunen är att öka invånarantalet och därmed skattekraften och det ska göras med hjälp av **boende, näringsliv, infrastruktur och utbildning**.

AC säger att beslutet om Campus var en otroligt stor fråga. Att i dagens läge sätta av 2 Mkr till en ny verksamhet och inte ta det från någon annan är ovanligt och det var debatt i fullmäktige in i det sista. Eftersom högskoleutbildning inte ingår i kommunens kärnverksamhet och då det finns så många högskolor på nära håll var det många som var skeptiska. Trots det så gick förslaget igenom. Detta menar han hänger nog ihop med den långsiktiga visionstanken att Alingsås vill vara en framåt och framstående kommun. Man satsar på bostäder i attraktiva lägen, nytillkommande sysselsättning i framtidsyrken, kunskapsintensiva verksamheter och skall satsa på kulturen på ett spännande och annorlunda sätt. Det hela är ett paket som är långsiktigt och heltäckande och i detta paket är högskoleutbildning i flexibel form en pusselbit. Han berättar att man faktiskt undersökt

möjligheten att starta en egen högskola men då detta inte verkar vara en framkomlig väg tycker man att denna lösning är näst bäst.

AC menar att de propositioner som finns i ämnet "vuxnas lärande" är svävande när det gäller finansiering. Om frågan om resursfördelning från staten till kommunerna och om det pågår någon dialog hänvisas till projektledaren. Men han säger att högskolevärlden ju är sådan att de inte bidrar frivilligt med ett enda öre.

AC säger att det är viktigt för kommunen att vara i framkant av utvecklingen och att man satsar en hel del på marknadsföring. En tanke är att attraktivt boende för barnfamiljer till exempel ska generera småbarnföräldrar som inte kan flytta i sin nuvarande livssituation och vill läsa hemifrån. Grundskolor har ju alla kommuner och de kanske inte avgör vart man flyttar. I det arbete som påbörjats vänder man sig i första hand till vuxengrupperna, för nystuderande, eller för dem som vill komplettera sin utbildning. I dag är inte ungdomarna en tilltänkt målgrupp men det kan komma att bli då de stora barnkullarna från slutet av 80-talet och början av 90-talet söker utbildning och arbete i konkurrens med många och platserna samtidigt blir färre. Då ska Alingsås ha resurser att ta emot dem på hemmaplan.

Befolkningsmålet enligt visionen är att kommunen skall ha 40 000 invånare år 2010 mot ca 35 700 idag och AC menar att Alingsås, som har ett svårt läge i regionen, måste satsa hårdare än andra. Han säger att Göteborg självfallet har lätt att locka till sig folk och de närmaste kranskommunerna likaså. Läget gör dem attraktiva som bostadsort och de behöver inte anstränga sig utan folk flyttar in i alla fall. Om man tittar ytterligare en bit bort från Göteborg, bortanför Alingsås eller bortanför Mölnlycke så är det rena avfolkningsbygden, kommunerna minskar i befolkningstal. Även i Alingsås är befolkningsförändringen just nu negativ, det dör fler än det föds och hade man inte inflyttningen som handlar om attraktivitet och positiva miljöer så skulle befolkningen minska. Alingsås ligger just i spänningsfältet mellan glesbygden och den heta regionen och man får vara innovativ om man vill ha en bit av kakan. Han menar att man måste skapa attraktiva miljöer och jobba med marknadsföringen. Att lägga pengar på ett antal förbättrande åtgärder, 20 Mkr på ombyggnad av torget, 2 Mkr årligen till Campus mm gör att Alingsås blir attraktivt och man får en positiv utveckling. Alingsås har kommit med i GR (Göteborgsregionens kommunalförbund) så sent som 1998 som adjungerad medlem och senare fullvärdig. AC tycker att det betyder en hel del att ha den kontakten istället för Älvsborgssamarbetet. Han tillägger att det kanske låter lite väl cyniskt men det är skojigare att vara med i en tillväxtregion än i det som ligger lite utanför.

AC redovisar flyttningsstatistiken som visar att hälften av de flyttande är Alingsåsare och hälften nyinflyttade. Han menar att det som t ex Campus Alingsås står för är mycket mer genomtänkt än bara en behjärtansvärd sak för Alingsås, det ingår i en mycket större bild. Projektledaren för Campus handplockades också till Alingsås, lockades hit från Falköping där man byggt upp ett mycket framgångsrikt lärocenter.

Han menar att för bibliotekets del var han och projektledaren på ett tidigt stadium, överens om att det måste finnas en koppling till folkbiblioteket. Det fysiska avståndet mellan de båda verksamheterna är ju så litet att det vore oklokt att bygga upp dubbla

bibliotek. Man har talat om att bygga upp ett eget bibliotek men förkastat idén. Från det att arbetet med Campus började har kommunen också bytt bibliotekschef till en som är mycket mer förändringsbenägen än den förra så det kommer säkert att hända spännande saker på biblioteket framöver, men riktigt hur kopplingarna mellan Campus och biblioteket kommer att se ut är svårt att säga idag. Samarbetet har startat och pågår.

AC säger också att för bibliotekets del får nog arbetet ske genom omprioriteringar inom verksamheten. Man hade inte riktigt tänkt färdigt och Kultur- och fritid har inte fått några extra resurser för campustankens skull. Nu när Campus väl har startat är de flesta positiva. Dock är ju möjligheten att få mer pengar till verksamheten nu efteråt väldigt liten. Men det finns det ju ändå lite marginal i de två miljonerna i driftpengar, tjänsterna kostar väl 1, 6 Mkr, dessutom går en del till utrustning och marknadsföring medan lokalkostnaderna ligger utanför. Det kan kanske finnas lite marginal där. AC menar att det är en intressant tanke.

AC berättar också att kommunen också sökte och fick projektpengar från CFL (Nationellt centrum för flexibelt lärande) och till sin förvåning fick man 1 Mkr i projektmedel för en treårsperiod. Man har lagt upp ett specialprojekt med en anställd på 30 % och tänker att Alingsås bidrag skall vara ett exempel på hur man kan jobba med flexibelt lärande. Det är viktigt att Campus får en plats i vardagen och för att få folk att komma dit har man börjat jobba med en föreläsningsserie i populärvetenskap. Det finns en stor samlingssal inom utbildningslokalen och den har varit packad vid dessa föreläsningar.

För att ställa vuxenutbildningen i relation till andra viktiga funktioner inom biblioteket får AC frågan om det inte vore väl så värt att prioritera barns som vuxnas lärande. AC menar att om barns läsande minskar så kanske de högre kan vara utbildningarna en regulator när babyboombarnen kommer. Han säger att det ju inte är av illvilja som barnen inte läser utan menar att det lockar dem helt enkelt inte. Han menar att om vi som barn haft möjligheten hade vi kanske också valt bilden framför läsandet och menar att vi underkänner bilden som media.

7.3.2 Biblioteket, intervju med Bibliotekarie 1 (B1)

B1:s huvudarbetsuppgift är att ha hand om fjärrlånen men hon har även bemanning av informationsdisken, liksom de övriga i personalen. Arbetsuppgiften fjärrlån togs över för cirka ett år sedan då företrädaren gick i pension. B1 har bred erfarenhet av bibliotekarieyrket, från början vikariat på sjukhusbibliotek och har på folkbiblioteket arbetat som barnbibliotekarie, med boken kommer, uppsökande verksamhet och invandrargrupperna. Hon har dessutom arbetat i sju år på gymnasiebiblioteket.

B1 ser många viktiga funktioner i biblioteksverksamheten och har svårt att peka ut någon enskild. Grunden att vara en öppen institution som är religiöst och politiskt obunden är väldigt viktig och att värna om demokrati och yttrandefrihet. Också funktionen som värnar om det öppna rummet och som tillhandhåller förströelse och kunskap är oerhört viktig.

Om B1 fick bestämma hur bibliotekets verksamhet skulle se ut skulle hon vilja ha ytterligare funktioner för värnandet av demokratin. Det finns ett "Speakers corner" på torget i Alingsås. Det skulle hon vilja ha också inne i biblioteket, ett ställe där man kan tala fritt och även värja sig mot kommersialismen då det är en väldigt viktig bit i bibliotekstanken - att det finns en plats som är fredad.

Hon anser att lärandet givetvis också är viktigt. Man ska kunna komma till biblioteket och känna att man kan förkovra sig på olika sätt och finna litteratur i alla ämnen.

Biblioteket bör också avspegla kommunen. Man ska kunna hitta litteratur i specifika ämnen som rör just denna kommunen. I Alingsås skulle det kunna vara t ex ljussättning då staden har den årliga utställningen "Ljus i Alingsås" med framstående ljussättare från hela världen. Då ska även andra kommuner veta att det mesta i ämnet finns att låna på biblioteket här.

B1 menar att utveckling är en prioriterings- och en ledningsfråga. Det som styr i stort är politikerna och i övrigt är det mycket ekonomin. Det som gjorts och kostat pengar de senaste åren är ombyggnaden och det nya biblioteksdatasystemet. Biblioteket har fått en väldigt fin sagogrotta som är mycket vackert inredd. I verksamheten pågår ständigt en diskussion och småförändringar sker hela tiden.

Hon tycker inte att det finns andra arbetsuppgifter som hon skulle behöva prioriteras än de hon nu utför och är mycket nöjd med sina nuvarande arbetsuppgifter. Det är så intressant och spännande med fjärrlån och hon har ingen ambition, just nu, att göra något annat.

På frågan om hur mycket man arbetar med vuxenstuderande har hon svårt att kvantifiera. Det går inte heller att avläsa hur stor andel av de studerande som studerar inom vilken skolform.

Man kan inte boka en bibliotekarie på Alingsås folkbibliotek. Information sker inte heller regelmässigt till studeranden så som man gör på gymnasiet men det händer att man visar grupper om någon ber om det. Den grundläggande inställningen är att biblioteket skall skänka förströelse och kunskap och studenterna hamnar ju inom det sistnämnda. Alingsås ligger så till geografiskt att det ligger många högskolor och universitet runt om och man kan bo här och läsa på många andra platser så att det kommer högskolestuderande har man nog känt av länge. Men B1 hon understryker att detta ju är ett allmänt folkbibliotek och skall finnas till för alla. Man nekar inte ens fjärrlån till boende i andra kommuner. Skulle det bli jättemycket sådant fick man möjligen se över den frikostiga inställningen.

Hon ser inte att biblioteket har köpt några speciella databaser för att tillfredställa just högskolestuderande

Man har träffat personal från Campus Alingsås för att påbörja ett samarbete. Dock har man inte kommit överens om några riktlinjer än. Men man är observanta på om det skulle bli några förändringar och om man skulle bli överhopade med arbete men det har alltså inte hänt. Hon menar att det finns någon form av konsensus och man gör det som är bäst

för studenterna och för kommuninvånarna. B1 antar att mycket av den litteratur som används av studenterna kan laddas ner.

B1 tror mer på ett gemensamt bibliotek för båda verksamheterna med större resurser än flera mindre. Det viktigaste är att biblioteket är en serviceinrättning och en demokratisk inrättning. Det vore bra om det fick plats för ett café och ett rum för besökare/klasser att fika. Fler sittplatser vore också bra. I förhållande till de högskolestuderande vore det bra om de såg biblioteket här som en extra service men att de betraktade sin egen högskolas bibliotek som en resurs. Pressen man upplever i informationsdisken när man får komplicerade frågor och har en lång kö är det största hindret.

B1 berättar att fjärrlån fungerar som så att den som sitter i informationsdisken tar emot frågorna. Man skriver då in fjärrlånefrågan i bibliotekssystemet och sedan öppnar hon systemet och tittar vilka frågor som kommit in och sedan bearbetas frågorna och böckerna reserveras i Libris beställningsrutin. Det hela är så omfattande att det fyller tjänsten om 35 tim plus del av en annan som täcker upp när hon inte är i tjänst. Fjärrlånearbetet kräver mycket runt omkring. Det kommer transporter två gånger i veckan och det skall packas upp, annat skall packas ner och skickas tillbaka. Det mesta försöker man beställa inom regionen för då räcker regiontransporterna som betalas som ett engångsbelopp oavsett hur mycket det nyttjas under året. Det finns dock en del litteratur som inte finns inom regionen. Det som tar mest tid är dock att göra själva fjärrlånen så att de går till rätt bibliotek. Man kan inte vänta med fjärrlånen heller. Det är alltid bråttom. Studenterna behöver böckerna när de frågar efter dem.

Biblioteket har en kostnad för regiontransporterna och det är en årlig klumpsumma oavsett hur mycket man fjärrlånar. I övrigt är det gängse kostnad och man brukar räkna 300 kr per bok allt som allt. Betalar man däremot per bok är det också beroende av bokens vikt. Tunga böcker kostar mer. För studenter kostar det 10 kr att göra en fjärrlånebeställning. Varje år görs över 1000 fjärrlån. I januari i år beställdes 114 böcker och i februari 136 vilket är något mer än föregående år. Men i stort har dock antalet fjärrlån varit tämligen konstanta sedan 1997 i enlighet med siffror som visas vid intervjun.

7.3.3 Biblioteket, intervju med bibliotekarie 2 (B2)

B2 har samordningsansvaret för huvudbiblioteket och har också inköpsansvar och arbetar i informationsdisken liksom övriga.

Hon anser att folkbiblioteket är den viktigaste biblioteksformen för att det har betydelse i människors liv, hela livet igenom. Det är en av hörnstenarna för demokratin. Det är jätteviktigt och hon menar att det egentligen kanske är ännu viktigare nu än för 50 år sedan. Idén är ju att biblioteket är till för så många som möjligt. Den sociala funktionen för t ex barn och gamla är viktig. Den har dock bantats bort genom besparingar och det tycker hon inte känns rätt.

Den övergripande ambitionen menar hon är att kunna möta alla de behov som finns hos invånarna; kunskap, lärdom, underhållning, mötesplats mm. Hon anser att hon har möjligheter att påverka genom tjänsten men om inte ekonomin skulle begränsa handlingsutrymmet skulle siktet ställas in på att förfina och utveckla den redan befintliga verksamheten och göra den ännu bättre. Inget skulle tas bort men skulle något läggas till så vore det att ge låntagarna tillgång till det fina (innehållsmässigt) magasinet. Där förvaras bland annat äldre material. Hon menar dock att det vore en svår fråga att lösa, praktiskt. Den period som varit har man inte kunnat företa så mycket förändringar för all tid och kraft har gått åt till byte av bibliotekssystemet.

Vad hon skulle vilja att man skulle hinna med men som inte får utrymme i dagsläget är bland annat att alla skulle få mer studietid. Det ställs stora krav på kompetens hos bibliotekarierna. För att hänga med får man till exempel lära sig mer om databaser och sökmeter på egen hand. Man kan aldrig skicka många på kurs samtidigt för öppethållandet styr bemanningen. Man kan kanske gå igenom saker ytligt men kunskaperna blir inte befästa. Det skulle, menar hon, vara ett önskemål att kunna ta en studiedag då och då som skolorna har. Fyra dagar om året skulle betyda jättemycket. Det är bra att ha olika kompetensområden man specialiserar sig i då det är omöjligt att kunna allt inom området. Det vore också önskvärt med mer inre tid. Om man kunde satsa på att lära upp låntagarna så att de blev mer självgående så skulle mycket vinnas. Det finns dock inte tid (resurser) för att avsätta resurser för att boka en bibliotekarie. Om någon var knuten till Campus så skulle denna kunna vara den resursen.

B 2 ser ett problem i de litteraturlistor som studenterna får på sin utbildning. De som utformar dem gör oftast inte prioriteringar i litteraturen och studenterna söker initialt allt! Om man kunde säga att viss litteratur är mer viktig än annan så skulle det hjälpa både studenter och biblioteken. Folkbiblioteket kan ju aldrig få ett bokbestånd som täcker behoven men man skulle kunna ge en så bra service som möjligt genom ett bra samarbete. Ibland känns det frustrerande att beställa hem litteratur som studenterna ändå inte hinner att få innan det är för sent eller inte hinner ha tillräckligt länge. Lärare på högskolan skulle också kunna uppmuntra eleverna att organisera sig kring litteraturanskaffningen.

B2 menar att det är svårt att veta hur stor del av låntagarna och av studenterna som studerar på högskolan. Det har inte gjorts någon undersökning på länge. Inställningen till fjärrlån har dock förändrats. För 10 år sedan tog man inte hem kurslitteratur och Borås förmedlade inte litteratur till studenter som läste mindre än 40 poäng. Det är befriande att inte längre behöva förhöra folk enligt de riktlinjer som gällde då. De smarta tog ändå alltid reda på förutsättningarna, tog sig förbi hindren och fick låna oavsett vad litteraturen var till för. Men det tycks ha skett en genomgripande förändring. När man bytte till att ha Skara som regionbibliotek för kurslitteraturen blev det mycket bättre men framför allt är det nog inställningen som har förändrats i det "kunskapssamhälle" vi nu lever i. Det finns dock hinder i den här problematiken som måste överbryggas, talböcker går ju t ex utan porto så varför inte kursböcker? Det är strukturella problem som antagligen måste lösas nationellt.

B2 säger att studenterna har vissa svårigheter eftersom de inte får någon hjälp från institutionen de studerar på att prioritera. Många går ju också till sitt lokala bibliotek för att de tycker att de blir bättre bemötta där. Det är också lättare att hitta i folkbibliotekens katalogsystem jämfört med universitetsbiblioteket som har uppställning efter axcession. Dock menar hon att det ju inte är så att man kan få all sin litteratur på biblioteket. Det hör till att man måste köpa viss litteratur om man studerar på universitet eller högskola. Hon hoppas att mer litteratur blir tillgänglig på nätet.

B2 menar att det kan bli jobbigt för biblioteken när låntagarna är studieovana. Detta gällde särskilt när Kungskapslyftet kom då så många studieovana började studera på samma gång. Hon säger att de också många gånger var väldigt ambitiösa och aldrig blev nöjda. Detta blev dock bättre när de kom in studierna. B2 säger att man på Campus löser de sina specifika sökproblem med "Ring din bibliotekarie". Men menar att vad gäller litteraturen så borde man få mer pengar om man skall bygga upp något. Hon säger att sedan starten av Campus Alingsås har inga resurser gått till biblioteksverksamhet och det är hon jättebesviken på. I projektpengarna till Campus låg lite pengar som skulle kunna räcka till en halvtids bibliotekarie men det blev inget av. Biblioteket har inte fått några resurser. Folkbiblioteket har ingen studiebibliotekarie men två bibliotekarier har gått regionens utbildning. Tanken var att fler skulle få gå och få den här kompetensen men utbildningen har inte genomförts igen. Hon menar att man gärna hade varit med men när viljan inte finns på annat håll får man försöka bygga upp kompetensen på egen hand. Om man fick resurser i det sammanhanget så skulle det också kunna användas till att skapa utrymme för att boka en bibliotekarie där man skulle kunna ställa sin allmänna informations-sökningskompetens till förfogande.

7.3.4 Biblioteket, intervju med bibliotekarie 3 (B3)

B3 delar sin tid mellan huvudbiblioteket i Alingsås och filialen i Sollebrunn. Förutom allmän tjänst och informationspass har han hand om vandringsbiblioteket på andra språk, västgötalitteraturen och släktforskningsmaterial. Han täcker också upp för den bibliotekarie som ansvarar för fjärrlånen.

B3 anser att tillgängligheten för alla är bibliotekets viktigaste funktion. Alla skall kunna bilda sig och skaffa information utan att det kostar något. Just att kunna gå någonstans och t ex läsa tidningen är väldigt viktigt i ett samhälle där allt annat kostar pengar. Det är en slags frizon dit man kan gå för att få en kulturell upplevelse eller för att informera sig.

Om han fick bestämma skulle biblioteket utvecklas för att bli mer användarvänligt. Nu är låntagare mer allmänbildade och biblioteket har en annan inriktning med låntagardatorer så att man kan leta sig fram själv. Biblioteket har förändrats till att mycket mer användarvänligt men man kan göra mer. Bibliotekariens arbete skulle kunna ägnas åt andra, roliga och intressanta saker. Man skulle kunna jobba med att hitta en logik som gör det lättare för låntagarna att hitta i biblioteket. Man skulle kunna jobba mer med skönlitteraturen och även med facklitteraturen. Man skulle kunna sätta sig bättre in i sitt bestånd och göra mer reklam för det. Man skulle kunna samla ihop, göra utställningar -

överhuvudtaget jobba mer aktivt med beståndet och åt mer utåtriktad verksamhet. Man skulle kunna utveckla hemsidan, ha kurser, gå igenom beståndet och ha tid för att få en helt annan totalöverblick. Han säger att om man bara gör det som behövs för stunden så utvecklas man inte.

B3 säger att man skulle kunna satsa mer på studielitteratur men att det förstås beror på vilken inriktning man anser att verksamheten skall ha. Han anser att Folkbiblioteket står vid ett vägskaft och man vet inte riktigt om man skall fortsätta vara folkbibliotek eller om man ska anpassa sig till den del av kommuninvånarna som studerar. Av tradition har man inte köpt in särskilt mycket studielitteratur på grund av att man prioriterat folkbibliotekstanken. Han tror dock inte att man kommer att hamna där att man kan köpa det som behövs för t ex Campus Alingsås kurslitteraturlistor. Kanske, menar han, kommer man kunna köpa en del. Man märker rent generellt vilka titlar som hela tiden är efterfrågade och kommer tillbaka. Hittills har man ändå inte köpt dem men skulle ju kunna välja en annan policy.

Ekonomi styr och det märks att det är sämre tider. B3 säger att det känns som om biblioteket får mindre resurser. Antalet besökare har ökat men lånen har minskat. Många tar en nummerlapp vid informationsdisken men ger sedan upp och går sin väg. Han menar dock att det finns positiva saker med besparingar också, bara de inte går ut över låntagarna.

Han tycker att det skulle behövas mer tid för att se över biblioteket ”städa” dagligen och även att se över det i en djupare bemärkelse. Det hinner man inte så bra nu och det ger en omvänd effekt i det att om man haft tid att ”städa” hade man sluppit leta böcker, vilket kan ta mycket tid i anspråk. Skulle man ha tid att göra i ordning i hyllorna skulle det göra underverk.

B3 uppskattar att han jobbar 10-20 % med vuxenstudierande men kan inte riktigt bedöma hur stor del av dessa som går på Komvux och hur många som studerar på universitet/högskola. Dock har han en känsla av att antalet vuxenstudierande som grupp har ökat som låntagare på biblioteket de senaste åren.

Han säger att det är stor tillfredsställelse att kunna hjälpa studenter med deras litteratursökningar. Dock finns det en dubbel känsla utifrån att det inte alls är meningen att de ska låna på folkbiblioteket. Om man sedan betänker att avsikten är att studenterna ska köpa sin studielitteratur så blir känslan än mer tveeggad. Man vet inte om man gör något bra när man anstränger sig eller om man kallt ska konstatera att man inte har boken.

Dock menar han att man å andra sidan kan se den service som man lämnar till studenterna som en sorts marknadsföring och att de kommer att komma tillbaka, själva och med sina barn, när de är klara med sina studier. Han säger att det vore väldigt tråkigt om de upplevde att de blev bemötta på ett negativt sätt. Att hjälpa studenter är roligt i alla fall, utom när någon slänger fram en litteraturlista och vill ha tillgång till samtliga titlar på listan, men för det mesta är det intressant och roligt.

B3 tror att utvecklingen sker i otakt med lagstiftningen och med målen. Det händer saker hela tiden och i en liten stad och en liten verksamhet är det väsentligt att prioritera. Det skall bli intressant att se vad som händer framöver, om utvecklingen fortsätter för då måste man nog ta ställning till studiebiblioteksfrågan. Ska man serva på det självklara sätt man gör idag eller hålla oss till lagen? Om man från kommunledningens sida förväntar sig att biblioteket skall börja köpa in kurslitteratur i större omfattning så måste man ha mer pengar. Om man hade pengar menar B3 att man skulle kunna göra världens bästa bibliotek och att det vore fantastiskt om man kunde ge besökarna en känsla av ”wow - här händer det saker” men tyvärr går utvecklingen åt det motsatta hållet.

Hans inställning till Campus Alingsås är bara positiv och de kontakter som har tagits har fallit ut mycket bra. Han tycker att de jobbar väldigt hårt för att sätta Alingsås på kartan och gör ett väldigt bra jobb med tanke på att det geografiska läget är sådant att det är relativt lätt att nå olika utbildningar. Det är bra att man genom denna form av studier kan stanna på hemorten om det är svårt att flytta t ex på grund av familjen.

Han tycker att det är förvånande att fjärrlåneverksamheten inte ökat mer än den gjort enligt de siffror som fjärrlånebibliotekarien redovisat och som vi resonerar kring under intervjutillfället. Att man haft en känsla av att det ökat markant kan ha att göra med att både han själv och fjärrlånebibliotekarien är nya på sina poster men samtidigt så redovisar alla som tjänstgör i informationsdisken samma intryck. Man för ju inte statistik på frågorna och har svårt att vederlägga den känsla man har rörande ökade fjärrlån. Andra faktorer som han tror kan väga in är dels att man kanske har boken och dels att man kan ha fler förfrågningar men att de inte nödvändigtvis behöver utmynna i ett fjärrlån.

7.3.5 Biblioteket, intervju med bibliotekschefen (BC)

BC beskriver verksamheten utifrån lokaler och bemanning. Biblioteket har två självgående filialer och huvudbiblioteket. Det är 19 personer anställda nu och under de senaste åren har det försvunnit tre tjänster, två assistenter och en bibliotekarie. Av 19 befattningshavare är 12 bibliotekarier och 7 assistenter. Man har olika profileringar på bibliotekariernas tjänster. Personalen på filialerna tjänstgör även på huvudbiblioteket.

BC:s väg till den nuvarande positionen har gått via biblioteken i Malmö, Filipstad och Munkfors och sedan Sotenäs varav de två senare befattningarna i chefsbefattningar. Till Alingsås kom hon för tre år sedan och det har varit tre turbulenta år. Dagordningen ändras hela tiden men hon älskar jobbet. Hon beskriver sig själv som förändringsbenägen och projektorienterad, kanske mer än det stora flertalet i personalen. Om personalen säger hon att där finns alla möjliga personlighetstyper, från dem som gillar att jobba med detaljer till dem som hellre jobbar mer övergripande och med projekt. Hon säger att det finns många och starka viljor bland personalen.

Hon beskriver att ambitionen med biblioteksverksamheten styrs av öppethållandet. I grunden är det detta som är basen i biblioteket; att vara tillgängliga. Förutom

basverksamheten pågår flera projekt, bland annat hästkraftprojektet i Sollebrunn med tema mopeder och hästar. Andra satsningar sker på läsutvecklingsprojekt, barnbibliotekariefrågor och ungdomsprojekt. Huvudsaken som hon ser det är att ligga på och samtidigt vara tillgängliga och lyhörda.

Om ekonomin inte vore något problem skulle hon vilja ha större lokaler och fler lärum. Bättre lokal för framträdanden står också på önskelistan liksom bokbuss! Hon tycker själv att det låter lite dumt att föra det på tal eftersom nedläggningen av bokbussen skedde nyligen. Dock kan man redan se att man tappat många låntagare genom neddragningen av bokbussen. Om man hade en egen bokbuss skulle man också kunna nå ut till skolorna och man skulle vara mer anpassningsbar när befolkningsstrukturen ändrar sig. Även om kravet på skolbibliotek redan finns i bibliotekslagen så vet man att det kunde bli bättre. Fast hon vet att man i kommunerna inte är förtjusta i krav som kommer uppifrån utan medföljande pengar och skall det hända något på skolbiblioteksfronten så tror hon att sådana beslut måste åtföljas av ekonomiska resurser. Dessutom skulle biblioteket kunna behöva mer personal, självutlåningssystem och tjusiga möbler. Listan skulle kunna göras lång.

BC anser att dagens bokanslag är hyggliga. De ligger runt två miljoner och hon tycker att det är "nästan" OK. De har dock legat still några år nu. Genom samarbetet med Kultra i Göteborgsregionen kan man få bra priser på databaser. Annars innebär ju detta en tillkommande kostnad idag.

BC beskriver bibliotekarien i sin yrkesroll som en vars huvuduppgift är att införskaffa och förmedla information av alla olika slag i bunden media eller dataform men att bibliotekarien har också kulturuppgifter. Huvudsakliga inriktningar för dagens bibliotekarien menar hon är utbildning, information och kultur och i detta ska man ta tillvara alla de signaler som kommer från låntagarna. Men man skall också vara en föregångare och veta vad som kommer. Traditionellt är det ju också viktigt att förmedla skönlitteraturen.

BC menar att det inte är något konstigt att "det livslånga lärandet" är sparsamt omnämnt i nämndens mål eller i årsberättelser. Hon nämner ett annat område ABM som man jobbar otroligt prioriterat med men som inte syns i de officiella handlingarna ännu.

På en fråga om hur den ökande servicen till studenter förändrar verksamheten menar hon att trycket från studenter har ökat. Mycket av detta tror BC också beror på att folkbiblioteken har helt annan policy än högskolebiblioteken och att många väljer folkbiblioteken för att de får ett bättre bemötande där än på högskolan. För att tackla det tror hon att man måste lägga om arbetssätt och lära folk att söka själva i stället för att göra det åt dem. Alla måste alltså ha utbildning till studiebibliotekarie. Sedan redovisar hon en skrivelse som inkommit dagen innan och som kommer att innebära stora förändringar för folkbiblioteken. I Västra Götaland har man sedan några år haft Skara som regional central för kurslitteratur och BC säger att man har varit väldigt nöjda med detta arrangemang. Skara har köpt in kurslitteratur på lätta signaler från biblioteken man servar och har fungerat bra. Nu har man beslutat att Skara inte längre kommer att fungera

som regionalt kursbibliotek från årsskiftet och man vet i dagsläget inte alls hur det här problemet skall hanteras. Blir det så att man förväntas köpa in kurslitteratur lokalt blir det en väldigt svår situation för folkbiblioteken. Man har helt enkelt inte ekonomiska resurser för det. BC:s spontana reaktion är att staten måste ta tag i frågan för kommunerna kan inte. Frågan är för stor och det som i vissa hänseenden är bra för Alingsås – att många bor kvar här och studerar på någon av högskolorna runt omkring - är ur denna aspekt dålig om det är så att man kommer att lägga ansvaret för kurslitteraturen lokalt. Men om detta vet man ännu inte något. Campus elever är, menar hon, i sammanhanget, egentligen inte problemet, det är alla andra, de som stiger av tåget på väg hem från sina studier och vill låna sin kurslitteratur här.

Hon bedömer inte att de databaser man har tillgång till har inte anskaffats specifikt för högskolestuderanden. De arbetsuppgifter hon kan se måste nedprioriteras till förmån för studiebiblioteket är t ex projekt. Man måste först och främst bemanna för öppethållande. För att hantera situationen försöker man jobba med ett ändrat och mer övergripande förhållningssätt och i viss mån försöka låta andra göra jobbet. Förutom att se till att låntagarna sköter sig själva mer kanske man t ex kan låta personal som har hand om barn ta över bokprat med stöd från barnbibliotekarien och efter att ha erhållit undervisning.

Trots allt så anser BC att man följer de övergripande målen enligt Bibliotekslagen. Dock förekommer ingen samverkan med företagsbibliotek. Lagen är dock otydlig och man kan göra olika tolkningar. Hon säger att skolan t ex struntar i de delar som gäller skolbibliotek och menar att man från skolans sida antagligen tycker att man har större problem att hantera som måste prioriteras.

BC menar att fördelningsfrågan stat/kommun känns svår. Det har talats om att föra över ekonomiska resurser men det har inte hänt något. Studenterna i Alingsås är väldigt spridda och det finns ingen möjlighet att köpa in kurslitteratur för att tillfredställa alla. Dessutom är det ett dilemma för om man börjar ta en större del av bokanslaget till kurslitteratur för då tar man ju av övriga kommuninvånare. Det skulle gå att samarbeta med Campus, då de är mer samlade, men då prioriterar man inte bara studerande framför övriga utan även en grupp studerande framför en annan.

BC menar att det är en besvärlig situation men ändå tycker hon att en viss anpassning är nödvändig. Man måste från folkbibliotekets sida vara lyhörda och folkbiblioteken har en annan tradition än högskolebiblioteken att möta människor. Man måste dock bli mer konstruktiv från bibliotekets sida, jobba med hjälp till självhjälp och i detta kanske utveckla ett samarbete med högskolebiblioteken. Hon menar att dessa har hittills varit kallsinniga till sådant arbete men det kanske kan förändras.

Slutligen blir också BC överraskad över fjärlånestatistiken och att fjärlånen inte ser ut att ha ökat så mycket. Hennes första slutsats är att de kanske blivit mer komplexa och svårbearbetade.

7.4 Resultat av intervjustudien

Alingsås kommun arbetar mycket med marknadsföring, attraktiva verksamheter och evenemang. Kommunen ligger just på gränsen mellan storstadsregionen och landsortsbygd och man måste arbeta aktivt för att få del av sådant som är självklarheter för de kommuner som ligger närmare Göteborg. Man har en ambition att mellan år 2000 och 2010 öka befolkningen med närmare 5000 invånare till 40 000. Campus Alingsås är en stor och ovanlig satsning eftersom man i dagens ekonomiska läge sällan gör så stora nysatsningar som 2 Mkr till en helt ny verksamhet. Man har ändå bedömt att högre utbildning är en så viktig del att Campus kan vara en faktor för ökad inflyttning till kommunen och att det är värt pengarna. Grundskola ses inte som något konkurrensmedel i strävan att vinna fler kommuninnevånare medan högskoleutbildningen gör det. Biblioteksfunktionen har funnits med i diskussionerna kring Campus och man har bestämt att Campus inte skall ha något eget bibliotek då folkbiblioteket ligger så nära och kan samutnyttjas. För bibliotekets del har det dock aldrig varit fråga om något resurstillskott till ordinarie budget för att kunna ta emot Campus elever. När man ansökte och fick 1 Mkr från CFL var del av dessa dock avsedda för biblioteket och eftersom kommunen i ansökan garanterar att skjuta till lika mycket, men endast gör det i form av Campus driftbudget, så borde i konsekvensens namn även del av dessa pengar öronmärkas för biblioteket.

De bibliotekarier som intervjuats har en tydlig och gemensam grundsyn där tillgängligheten, öppethållandet och bibliotekets demokratiska funktion står i centrum. Även funktionen för kunskaps- och informationsinhämtande framhålls liksom förströelsetanken. Alla tycker om sitt arbete och tycker, utan tvekan, att det de gör är mycket viktigt. Då en av grundstenarna i denna syn är att folkbiblioteket är till för alla kan man inte tänka sig att utestänga någon. Trots att det inte ingår i uppdraget att arbeta med högskolestuderanden vill man både serva dessa när de kommer till biblioteket och driva frågan med studiebiblioteket. Så även om man understundom tvekar och funderar över om det är rätt att lägga så mycket kraft och energi på något som man egentligen inte förväntas arbeta med, vill man ta på sig arbetet att fungera som pådrivare. Att de studerande kommer till folkbiblioteket, i så stor omfattning, anser man hör ihop med att de många gånger får bättre service här än på högskolebiblioteken. Man är mån om att ge låntagarna ett bra bemötande och är självklart stolta för att de studerande väljer dem.

Den allmänna attityden är att man skall följa utvecklingen och göra ett gott jobb även om det är på bekostnad av annat. Att vara lyhörd framhålls och man menar att de officiella målen inte alltid är i takt med utvecklingen. De intervjuade har många och skiftande idéer om vad man skulle göra om man hade mer resurser. Om användarna hade större kunskaper och fick ökat ansvar skulle man kunna lösgöra resurser och ägna sig åt mer utvecklingsarbete. Flera nämner att man inte har tjänsten "att boka en bibliotekarie" vilket skulle underlätta på sikt när användarna blir mer självgående. Men man borde också jobba med sin egen inställning så att man faktiskt lägger över mer ansvar på användarna och det är inte så lätt för alla som är vana att ge fullservice. Man upplever att det är svårt att få tid till utbildning/utveckling. Man får ta stort ansvar för att lära sig själv och om det finns utrymme för utbildning kan sällan flera gå beroende på kravet på öppethållande.

Allt det man skulle vilja göra men inte har utrymme för, knyts till den allmänna resursknappheten då det är svårt att ställa en arbetsuppgift mot en annan.

De intervjuade är positiva till verksamheten på Campus men är besviken på att man inte har en roll i projektet eller i verksamheten. Man vet hur mycket resurser som var avsatt till studiebibliotek och skulle gärna ha velat ha varit delaktiga i projektet. Man säger att ett samarbete påbörjats men att det är på ett tidigt stadium. Såväl förekomsten av de högskolestuderande man redan har som låntagare, Campus tillkomst och nu nedläggningen av den regionala centralen för kurslitteratur aktualiserar ett ställningstagande i frågan om studiebiblioteket, både vad avser personal och bestånd. Man menar att om man skall fungera som ett studiebibliotek måste man få ett tillskott av resurser.

8. Analys och diskussion

Vid studiens början var avsikten att undersöka distansstudier och den inverkan den nystartade verksamheten vid Campus Alingsås har på folkbiblioteket. Det har dock visat sig svårt att hålla isär högskolestuderande i allmänhet och distansstuderande högskolestuderande. I frågan om mål är resultatet ungefär detsamma för de båda studentgrupperna med den skillnaden att den ena funnits och brukat servicen vid biblioteket i många år. I fallet med resurser är de högskolestuderande vid andra högskolor redan närvarande och påverkar verksamheten medan Campus studenter aktualiseras mer ur organisations- och fördelningssynpunkt.

I Alingsås har man en tydlig inriktning som syftar till att vara en attraktiv plats för boende så att man lockar till inflyttning. Det märks tydligt att man verkligen anstränger sig för att påverka utvecklingen till det bättre för kommunen och utbildning är en viktig del i de satsningar som görs. I ekonomiska termer har kommunen, tillsammans med det av CFL finansierade projektet, satsat 3 Mkr på Campus Alingsås och dessutom vid junisammanträdet i år beviljat ett tilläggsanslag för investeringar om 350 kkr mot bakgrund av att man nu har 144 inskrivna distansstudenter.⁵⁷ Detta kan tyckas lite underligt med utgångspunkt från intervjun med AC, där han underströk att det svårligen skulle finnas mer pengar att utvinna till högskolesatsningen, detta när frågan om resurser till biblioteket kom upp. Två månader efter intervjun fanns det alltså pengar, visserligen till en engångssatsning men det är ändå något motsägelsefullt och visar att det är lätt för Campus att få även tilläggsanslag medan biblioteket inte kommer åt ens det som var sökt och avsatt för deras verksamhet. Bibliotekets roll i processen tycks vara ytterst marginell. Särskilda medel i projektansökan angavs för bibliotekssatsning och man har fört vissa övergripande diskussioner om bibliotekets roll men det har hittills inte utmynnat i några konkreta resultat och detta efter halva projektperioden om tre år. Campus och KS förfogar över anslagen och behöver inte släppa dem ifrån sig.

I måldokumentet märks en tydlig avsaknad kring mål rörande folkbiblioteket och vuxenutbildningen. Det har heller inte skett någon förändring under undersökningsåren

⁵⁷ Alingsås Kommunfullmäktige 22 juni 2005, § 103

2000-2005 trots tillkomsten av Campus och tilldelade projektmedel. Förutom i den nya Biblioteksplanen har studiebiblioteket inget utrymme alls i måldokumentet. "Studiebiblioteket" befinner sig i ett målmässigt ingenmansland. För den målstyrda organisationen är det en mycket märklig situation då poängen är att verksamheten i enlighet med teorin skall utvärderas. Men när man inte existerar i målsammanhang är mätning och utvärdering omöjlig. Det är svårt att förklara varför man undvikit att ta ställning till studiebiblioteket i målen då de styrande ju inte kan vara okunniga om att en stor del av verksamheten ägnas åt studerande. Teorin om målstyrning understryker också målens funktion som stöd för de anställda⁵⁸ men som läget nu är, i ett målmässigt vacuum har man inget att luta sig mot i en besluts- eller prioriteringssituation. Om manser till de anställda har de inget som helst stöd för hur de skall agera och det påtalas i intervjuundersökningen att man kan uppleva förvirring och inte veta om det man gör är bra eller dåligt.

Den gemensamma grundsynen för Kultur- och fritidsnämnden har under den undersökta perioden förändrats från att vara tämligen kulturinriktad till att vara mer allmän eller med en tydligare inriktning på fritidssektorn. På alla målnivåer tillkommer på senare år också ambitionen rörande *samverkan* och *nätverk*. Vad avser förhållandet Campus och biblioteket och samarbete dem emellan intar biblioteket en underordnad roll då Campus i realiteten lyder under Kommunstyrelsen och dessutom har resurserna för eventuella satsningar är det ingen tvekan om vem som har makten. Släpper man inte till pengar så blir det ingenting med bibliotekssatsningen. Det är upplagt för konflikt då biblioteket hamnar i en extrem beroendeställning.⁵⁹ I stället tar biblioteket, i Biblioteksplanen, självmant på sig rollen som drivande. Varför de gör det kan tyckas märkligt och jag har inte sökt svaret på den frågan här men det måste dock vara en svår och frustrerande arbetssituation, att utan styrelsens uppdrag och i händerna på en annan ekonomisk enhet, med entusiasm driva frågan. Bibliotekets utvecklingsarbete skall ske genom omprioriteringar medan resurser tillskapas för utbildningssektorn allt medan honnorsordet i tiden är samverkan.

Man skulle i det här läget kunna uppleva en målförskjutning i enlighet med organisationsteorin⁶⁰ men istället för att ändra inriktning för egna ändmål tycks man utföra verksamheten i enlighet med målen förutom att man dessutom utför annat som omvärlden tycks förvänta sig.

Rent generellt har alltså läranderesurser en undanskymd ställning i måldokument men genom Biblioteksplanen ändras biblioteksfrågornas status från i det närmaste obefintliga till ett område med mycket stor tyngd. Här ges alla biblioteksfrågor och då även biblioteksfrågor i förhållande till lärande en helt annan position. Från en roll i total anonymitet kliver biblioteket fram och tar väldigt mycket plats. Tydligt är att man på nationell nivå genom Bibliotekslagen och nu genom Bibliotekslagens nya krav på Biblioteksplan vill ge verksamheten en större betydelse. Tidigare har alltså inte biblioteksfrågorna och speciellt inte dessa frågor i förhållande till utbildningssatsningen

⁵⁸ Jacobsen och Thorsvik, 2002, s 53.

⁵⁹ ibid, s 197.

⁶⁰ ibid, s 72.

synts i någon större utsträckning i måldokumenten. Några av intervjupersonerna anser att målen inte alltid är i takt med utvecklingen och att det inte är ovanligt och möjligen inte heller viktigt, man kan bedriva utvecklingsarbete ändå. BC gör i intervjun en jämförelse med ABM (Arkiv, Bibliotek, Museum) som en satsning som hon menar inte skulle synas i måldokumentet. Faktum är att dock ABM finns med från år 2005 och detta efter en relativt kort tids aktualitet. Folkbiblioteket som studiebibliotek har funnits i över 25 år och ännu inte hittat en plats bland målen.

En intressant fråga är om Biblioteksplanens tillkomst kommer att påverka verksamheten och hur man kommer att hantera Biblioteksplanens ambitioner som vida överstiger det som tidigare uttalats. I planen härrör inte mindre än 5 av 15 punkter i avsnittet "Förväntade trender och verksamhetsförändringar" till studiebiblioteket. Under den långa period som högskolestuderande varit låntagare på folkbiblioteket har arbetet ändå utförts av bibliotekspersonalen som vill göra ett gott arbete och man skulle kunna säga att omvärldens påverkan märks i verksamheten men inte i måldokumentet. De åtgärder som föreslås i planen är till stor del desamma som intervjupersonerna anger som åtgärder man ville få till stånd om inte ekonomin var någon begränsning. Planen är ett dokument som tagits i nämnden men som inte går vidare till Kommunstyrelse och Kommunfullmäktige. Men skall man leva upp till ambitionerna i den är det svårt att se hur det skall kunna genomföras utan en rejäl ekonomisk satsning.

Utgångspunkten för denna uppsats har varit att de studerande vid distansutbildningar knutna till olika högskolor skulle påverka folkbibliotekets arbete. Några tydliga bevis på att så är fallet kan dock inte påvisas i nuläget. Den befarade anstormning man från bibliotekets sida oroade sig för tycks ha uteblivit. Biblioteket får visserligen inte registrera lån och har inte total kontroll över vilka som lånar. Fjärrlånen har inte ökat jämfört med den senaste åttaårsperioden, sedan Kunskapslyftet startade, och man har inte fått någon stor anstormning av Campus distanselever på biblioteket. Dessa rekommenderas att använda sig av jourhavande bibliotekarie för sina sökfrågor och tycks göra det. Dock räcker det ju inte med informationssökning och i något läge av studierna borde lån och fjärrlån bli aktuella men man kan inte se det ännu. Möjligen kandock Campus elever komma att söka sig mer till biblioteket ju längre de hinner i sina utbildningar och ju större självständighet de uppnår. Så dilemmat med målgruppen kan mycket väl komma att uppstå, om än inte riktigt i den form som från början antogs.

Eftersom man inte på riktigt bjudits in att medverka i utbildningarna är kanske inte biblioteket en naturlig samarbetspartner för distanseleverna. Den märkliga situationen är i nuläget att folkbiblioteket vill delta och bidra till verksamheten vid Campus, trots att det inte ingår i de lokala målen, men man kan inte då man inte förfogar över de resurserna som är destinerade för detta. Varken i de nationella eller i de lokala målen är egentligen de högskolestuderande någon målgrupp för folkbiblioteken detta trots att de i allra högsta grad är närvarande där. Den av intervjupersonerna som vågade sig på en gissning estimerade att man ägnade 10-20 % av sin tid åt studerande och även om det bara skulle vara 10% av tiden eller av bibliotekets resurser så är det mycket mer än vad som är avsett och påverkar på så sätt givetvis bibliotekets resurser och handlingsutrymme.

I kommunens övergripande mål kan man se att mycket har hänt på utbildningsområdet då hela texten omformulerats under den undersökta perioden. I de centrala dokumenten finns inget skrivet om bibliotek och läranderesurser och det är väl inte heller att vänta då dessa dokument avser en mer övergripande nivå. Men från centralt håll tycks man ha anammat det mer spektakulära och uppenbara "livslånga lärandet" medan man missat den utveckling som skett vad avser biblioteket och studier. Idag har biblioteket en helt annan roll vid högskolestudier än det har haft. För att få en väl fungerande studieenhet anser jag att man måste kunna erbjuda alla delar av helheten. Om kommunen vill ha en "högskola" så måste man ha ett "högskolebibliotek" på samma nivå.

Även i den egna nämndens målbeskrivningar saknas mål på området. Det som över tiden genomsyrar nämndens inriktningsmål är den tydliga inriktningen mot barn och ungdomar. Också återkommande är vissa objekt inom fritidssektorn och från år 2005 märks kulturområdet då utveckling av verksamheterna i Kulturhuset (däribland biblioteket) och Kaboms ungdomscenter tillkommit bland inriktningsmålen. Biblioteksfrågorna lyfts inte fram i något sammanhang förrän man kommer till resultatmålen för biblioteket specifikt. Och bland resultatmålen finns inte heller några uttalade mål rörande studiebibliotek eller utbildning.

Inom biblioteksområdet finns en ständig skillnad mellan statens och kommunernas mål och ambitioner. Staten prioriterar kultur- och biblioteksområdet på ett övergripande plan medan kommunerna som har och finansierar den mesta verksamheten inom biblioteksområdet prioriterar andra områden och drar ner på det som inte är tvingande. Rörande medelstildelning förhåller det sig också så att trots att man i olika sammanhang, under en längre period, anfört att det borde ske en omfördelning så har detta inte inträffat. Möjligen kan nedläggningen av regionala kursbibliotek och en eventuell överföring av ansvaret till de lokala folkbiblioteken initiera en översyn.

Stora förväntningar har satts till Campus Alingsås och den effekt det kan skapa för resten av kommunen och man har satsat, förhållandevis mycket pengar på verksamheten. Ansvarsmässigt lyder man direkt under Kommunstyrelsen vilket ger en påtaglig fördel framför andra eftersom ju närmare makten man befinner sig ju lättare har man att få maktens uppmärksamhet. Stora förhoppningar sätts också till en den nya bibliotekschefen som förväntas var innovativ och uträtta mycket - dock utan resurstillskott. I konkurrensen om resurserna är Campus en klar vinnare. Man förfogar inte bara över sina egna utan också över de till biblioteket destinerade resurserna i projektet.⁶¹ Kommunen har genom projektansökan också garanterat att man skall satsa lika mycket som projektmedlen från CFL ger. Då de satsade medlen för kommunens del helt enkelt är Campus driftmedel, och inte något tillfälligt anslag torde det ju innebära att man själva skall satsa lika mycket i driftmedel på biblioteket som man angav i ansökan. Om man läser förutsättningarna för CFL är det också mycket tydligt att det är satsningar på projekt mellan utbildnings- och bibliotekssektorn som är fundamentet för samarbetet för de inblandade myndigheterna. Vid intervjun med AC hävdade denne utifrån att så mycket "nya pengar" redan satsats på Campus att det skulle bli svårt att hitta mer resurser dit för exempelvis biblioteksändamål. Trots detta så beviljades Campus i juni ett investeringsanslag, visserligen av

⁶¹ ibid, s.208.

engångskaraktär, men det visar att man kan få fram pengar om det drivs från rätt instans och för rätt verksamhet.⁶²

Om man ser Campus, delvis som ett projekt, tycks de slutsatser som redovisas i "Projekt som förändringsstrategi"⁶³ stämma även för denna verksamhet. Man skapar alltså förutsättningar för nytänkande och lärande bland dem som deltar i projektet men projektorganisationen har inte genererat några förändringar i den reguljära verksamheten då man inte gjort någon form av organisationsförändringar. Det kan till och med få en negativ effekt på ordinarie verksamhet då all uppmärksamhet fokuseras på projektet och övriga verksamheter kan stagnera i skuggan.

Campus ses som, vad man i teorin skulle kalla en handlingsorganisation i ett sammanhang där visst självförakt för den tröga politiska organisationen härskar.⁶⁴ I marknadsföringssammanhang närmar man sig självfallet denna typ av verksamhet för att visa handlingskraft. Projektledaren är rekryterad efter att ha startat två liknande lärcentra i andra kommuner och har höga förväntningar att leva upp till. Dock blir även denna verksamhet vardag och skall då förvaltas på bästa sätt för att även fortsättningsvis ha önskad effekt – alltså att bidra till ortens attraktivitet som boendeort.

I intervjun med AC ville jag ställa grundskola och bättre läskunskaper mot en ökad satsning på vuxenutbildning, då vissa delar av vuxenutbildningen är kompensatorisk och inte skulle behövas om eleverna lyckades bättre från början. Då skulle man också kunna skapa en rakare väg från gymnasiet till högskolan. En av grundförutsättningarna för att lyckas bra i skolan är läsningen och där kan också biblioteket spela en avgörande roll. AC tyckte dock inte att grundskolan var något konkurrensmedel i sammanhanget eller att man skulle tvinga på elever läsande då de tycks föredra bildmedia. Utifrån den ståndpunkten tycks det vara svårt för biblioteket att vinna något stöd för sin verksamhet hos den som skissar på kommunens visioner.

Själv anser jag att vuxenutbildningen och Campus självfallet är bra verksamheter. Dock är en grundförutsättning för vuxenutbildningens och i viss mån Campus existens att människor av någon anledning inte blir klara med sina studier i den obligatoriska skolan eller i gymnasieskolan och senarelägger dessa. Om man kunde satsa mer resurser och göra om förutsättningarna så att människor kunde lyckas i grundskolan och i ungdomsgymnasiet tycker jag att det vore ännu bättre. Då kunde man också dra ner på den delen av vuxenutbildningen som ersätter grundskola och gymnasium och till följd av detta, även högskola. Detta är kanske en utopi men ändå sant och det tycks vara synd att inte ens ha ambitionen, utan lägga allt på att reparera vad man tidigare inte lyckats med.

Alla de intervjuade på biblioteket har fått säga sin mening om vad just han eller hon skulle vilja ta tid, kraft och resurser till och svaren är många och faller inom ett stort område. Det är dock påtagligt hur alla intervjupersonerna påtalar tillgängligheten och bemanningen. I detta ligger det engagemang till biblioteket och den tro till verksamheten

⁶² ibid, s 208.

⁶³ Johansson, Löfström & Ohlsson, 2000.

⁶⁴ Brunsson, 2002, s 25.

som omfattar alla intervjuade och som inte går att missta sig på. Men det ger också ett intryck av att man fått sänka ambitionsnivån högst betydligt jämfört med vad man önskar utföra och att de resurser man har får koncentreras till basverksamhet. Man vill också, trots att det inte ingår i av nämnden prioriterad verksamhet, gärna kunna stå till tjänst med kompetens inom studiebiblioteksområdet men för att göra det måste man, med nödvändighet, avstå från andra, egna satsningar som projekt och annat utvecklingsarbete.

Man har inte börjat satsa mer på studielitteraturen även om man nämner att sådana resonemang förs men utan ett uttalat mål i frågan tycks det omöjligt för biblioteket att ta ett sådant steg. Man anser dock inte att de studerandes närvaro i biblioteket påverkat inköp av databaser. De databaser man har kan användas av fler än studenter och man skulle ha gjort dessa satsningar med eller utan studenter.

Förutom att man tvingas dra ner på de egna ambitioner inom verksamheten påverkar den tudelade inställningen till rollen som studiebibliotekarie bibliotekspersonalen. Det beskrivs mycket väl av en av de intervjuade som anger att man inte vet om man gör något bra eller om det är dåligt för man vet att det inte ingår i det man i första hand är anställd för.⁶⁵ Samtidigt vill man göra ett bra jobb gentemot låntagarna. Bibliotekarierna har en tydlig yrkesidentitet och en uttalad yrkesstolthet som gör att man gärna hänger med i utveckling på eget initiativ trots att det inte är ett uttalat mål.

Även från den egna kåren lägger man initiativ och ansvar på biblioteket trots att det mer är en allmän trend än en arbetsuppgift som ingår i målen. I en skrift från Västra Götalandsregionen skriver man: "Därför bör folkbiblioteken nu anpassa sin verksamhet till en utveckling som innefattar även distansstudier, flexibelt lärande och problembaserad undervisning. Därigenom stärker folkbiblioteken sin roll som en viktig resurs för kommunernas satsning på utbildning och utveckling".⁶⁶

I någon mån kan man också, genom intervjupersonerna, märka en viss besvikelse. Dock inte så att man tappat motivationen och gör ett sämre jobb. Detta hör troligen ihop med att yrkesidentiteten är så stark. En annan personalkategori, med en svagare yrkesidentitet, som befann sig i samma situation skulle troligen lättare tappa tron på den egna verksamheten

För att kunna möta nya arbetsuppgifter är det och kommer det att bli nödvändigt att införa ett annat arbetssätt där låntagarna tar mer eget ansvar. Denna rationalisering är i fas med den nya roll som informationsspecialister som bibliotekarierna har och väntas få i ännu större utsträckning. Genom att utbilda låntagarna skulle man kunna få tid över till andra arbetsuppgifter av mer utvecklande karaktär. En övergång till ett annat arbetssätt kräver dock initiala arbetsinsatser som man har svårt att finna utrymme för. För att alla skall få en grundutbildning som studiebibliotekarie krävs också en insats. Att denna inte genomförts tycks dock inte självvalt. Man hade tagit resurser och satsat på att utbilda fler om utbildningen varit tillgänglig.

⁶⁵ Jacobsen och Thorsvik, 2002, s 53.

⁶⁶ Jankert, 2002.1 *Studiebibliotekarie – tankar och idéer om en ny yrkesroll*. s 2.

Studierande, oavsett om de är från högskolor eller från Campus, påverkar verksamheten genom att deras sökfrågor ofta är mer komplexa och tidskrävande än andra låntagares och detta är ett stressmoment när man bemannar informationsdisken och kön är lång. Är man inte heller så väl bevandrad inom området som studiebibliotekarie kan man känna sig otillräcklig. Det föder också frustration när man märker att andra låntagare ger upp och lämnar kön.

De flesta kommuner kämpar för att de bästa förhållanden skall råda i just deras del av världen och man vill gärna synas och vara först eller bäst eller både och för att locka nya invånare eller besökare. I anammandet av trender är det dock lätt att tappa helhetsbilden och prioritera nya och intressanta saker och projekt och tycka att den ordinarie verksamheten är tråkig och ointressant. Men om man skall lyckas fullt ut med sina satsningar måste man ha flera ben att stå på och inte bara förlita sig på någon eller några. Inom många offentliga verksamheter hyser man också en stor beundran och tilltro till näringslivet och ”handlande organisationer” så att man ringaktar den egna insatsen och organisationen.⁶⁷ I detta sammanhang har biblioteket en dubbel börda i andras ögon då det både är en gammal inarbetad institution och dessutom allmänt betraktas som en lite trög verksamhet.

Det tycks finnas en utbredd uppfattning bland dem som utvecklar verksamheter att, någon tillspetsat, allt nytt är bra och allt gammalt är dåligt. Det finns en tendens med satsningar på projekt eller projektliknande verksamheter att de motverkar förändring i den övriga verksamheten.⁶⁸ Men om man vill värdera och utveckla även basverksamheterna, även det till synes gamla och vana, måste dessa understundom bli uppmärksammade. För att inte ”kasta ut barnet med badvattnet”, för att bedriva en god personalpolitik och för att vårda samtliga verksamheter skulle man kunna tänka sig en modell där kommunledningen (KS) fokuserade en eller ett par nämnders verksamhet varje år. Man kunde formalisera uppmärksamheten från ledningen och på så sätt göra den någorlunda kontinuerlig. Annars finns en tydlig risk att man tar till sig nya stora trender av mer spektakulär art, alltså sådant som är bra ur marknadsföringssynpunkt, och lever på gamla kunskaper om övriga verksamheter. För trots att basverksamheterna inte kan vara fantastiska och spännande i varje sekund sker det en kontinuerlig utveckling överallt som förtjänar att uppmärksammas av styrelsen. Om man skapar en modell där alla får synas kan man kanske undvika att skapa situationer av frustration och konflikter⁶⁹ och detta behöver inte alls vara på bekostnad av utveckling och innovation.

9. Slutsats

Hur har folkbibliotekets lokala mål förändrats sedan 2000, i relation till den nya utbildningssatsningen?

Målen i kommunens måldokument avseende folkbiblioteket och den nya utbildningssatsningen har under den undersökta femårsperioden inte förändrats alls. Trots

⁶⁷ Brunsson, 2002. s 25.

⁶⁸ Johansson, Löfström & Ohlsson, 2000. s 32.

⁶⁹ Jacobsen och Thorsvik, 2002, s 203.

den avsevärda satsningen på utbildning tycks man inte på ett övergripande nivå göra någon koppling till bibliotek och läranderesurser. Möjligen är biblioteket ointressant på grund av okunskap för dess roll i sammanhanget. Kanske finns det inte med helt enkelt för att man inte tycker att det är tillräckligt spektakulärt då avsikten på lång sikt ju är att locka fler invånare till kommunen och då är kanske inte biblioteket det man vill framhålla. I den nya Biblioteksplanen däremot, har studiebiblioteket en framstående position. Detta dokument är dock endast nämndens måldokument och det har dessutom påtvingats kommunen genom lagstiftning. Planen har ingen koppling till medelstillelning som övriga måldokument.

Hur stämmer folkbibliotekens uppdrag och mål överens med det arbete som utförs för högskolestuderanden och som, om utbildningen inte bedrevs på distans, skulle falla på det högskolebibliotek dit utbildningen är knuten?

Biblioteket ägnar i dagsläget inte mycket av sin tid till studenterna vid Campus. Dessa rekommenderas att skaffa sin informationssökningshjälp på nätet och den anstormning biblioteket befarade har inte inträffat. Däremot söker sig många andra högskolestuderande till biblioteket. Man utför en avsevärd arbetsinsats för studerande vid högskolor men om detta sägs ingenting i bibliotekets måldokument. Avsaknaden av mål, för de anställda, kan sägas ha lett till en målförskjutning i enlighet med det organisations-teoretiska perspektivet. Man utför de uppgifter som föreläggs utan att det ingår i det man enligt målen förväntas göra och utan att man resurser härtill.

Hur påverkar det bibliotekets ekonomiska situation att en annan kommunal verksamhet utvidgar sitt verksamhetsområde och frivilligt åtar sig statliga arbetsuppgifter?

Eftersom Campus studenter hittills inte frekventerat biblioteket i någon större omfattning har deras påverkan på bibliotekets ekonomi hittills varit minimal. Men biblioteket har inte heller tillförts de resurser i projektet som var avsedda för biblioteksverksamhet i olika former.

Vilka konsekvenser får det när man utför dessa arbetsuppgifter inom ramen för den egna verksamheten?

Oavsett vad som tränger undan basarbetet anges att man tvingas minska på utvecklingsarbete. Eftersom inga ekonomiska resurser tillförts sker allt arbete med studenter på bekostnad av den övriga verksamheten och de övriga låntagarna. Tiden skulle, om man ser till målen, ha använts till annat. Studenterna, på Campus eller från andra högskoleutbildningar tar, om de kommer till biblioteket mycket tid och uppmärksamhet, såvida man inte hittat någon speciallösning för dem. Detta innebär kanske att man oavsiktligt motar bort andra låntagare eller hindrar dem från att få den service de förväntar sig.

10. Fortsatt forskning

Jag skulle gärna fördjupat mig i förhållandet stat – kommun, när vuxenutbildningen växer och ”det livslånga lärandet” tycks vara en företeelse som kommit för att stanna. I många sammanhang omtalas biblioteket och läranderesurserna och den självklara roll det borde ha i sammanhanget men verkligheten ser ut på ett helt annat sätt. I förlängningen vore det också väldigt intressant att försöka hitta idéer och lösningar på praktiska problem och ansvarsfördelning för att möjliggöra en smidig organisation av högskole- och distansstudier och litteraturanskaffande.

11. Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur folkbiblioteket påverkas när vuxenutbildningen i en kommun startar distansutbildning på högskolenivå. Att läsa på distans genom ett lärcentrum blir allt vanligare och kan komma att bli ännu mer förekommande genom att vi alltmer satsar på det som allmänt kallas för ”det livslånga lärandet”. Frågan för detta arbete är hur folkbiblioteket kommer in i organisationen kring lokala högskolestudier och hur det påverkas.

De frågor som förhoppningen är att arbetet skall ge svar på är; Hur folkbibliotekets mål förändrats sedan 1999 i relation till den nya utbildningssatsningen, Hur folkbibliotekets mål och uppdrag stämmer överens med det arbete som utförs för högskolestuderanden och som, om utbildningen inte bedrevs på distans, skulle falla på det högskolebibliotek dit utbildningen är knuten, Hur folkbibliotekets ekonomiska situation påverkas när en annan kommunal verksamhet utvidgar sitt verksamhetsområde och frivilligt åtar sig statliga arbetsuppgifter och vilka konsekvenser det får när man utför dessa arbetsuppgifter inom ramen för den egna verksamheten.

Den undersökta kommunen, Alingsås, har höga målsättningar för att på så sätt bli en attraktiv bostadsort och kunna bryta en nedåtgående befolkningstrend. Att kunna erbjuda högskoleutbildning på hemmaplan är en åtgärd för att locka till inflyttning. För sammanhanget stora resurser har avsatts för lärcentrat och verksamheten där. Man har dessutom erhållit projektmedel för utveckling av flexibelt lärande. I projektpengarna ligger också resurser till biblioteksverksamhet.

Undersökningen utförs ur ett organisationsteoretiskt perspektiv och för att få en djupare förståelse för vad som händer utförs den som en fallstudie. Uppsatsens undersökande del innehåller två angreppssätt, dels en granskning av de aktuella måldokumenterna kommunövergripande och för Kultur- och fritidsnämnden, och dels genom intervjuer med fem befattningshavare inom organisationen. Dessa fem är; administrativ chefen på kommunstyrelsekontoret (AC), Bibliotekschefen (BC) och tre bibliotekarier (B1 -B3). I teorigenomgången tas organisationen upp i relation till mål och målstyrning. Den behandlar också individen, projekt, konflikter och makt i organisationer. Den offentliga organisationen behandlas i ett särskilt avsnitt.

I måldokumenten är biblioteket sparsamt förekommande på alla nivåer utom de som avser biblioteket specifikt. Man kan märka att samverkan återkommer allt oftare under undersökningsperioden som ett mål i all verksamhet. Samverkan mellan lärcentrat "Campus" och folkbiblioteket är dock bara i en begynnelsefas. Så trots att medel för biblioteksfinansiering finns i projektet har det hittills inte resulterat i något konkret när halva projekttiden har passerat. I de centrala dokumenten gör man avsevärda förändringar i målen kring undervisning under den undersökta perioden. Stort övergripande fokus ligger på undervisning och högskoleutbildning i visionen. I måldokumentet för Kultur- och fritidsnämnden märks inget av kommunens utbildningsfinansiering och det har inte förändrats under 5-årsperioden. Däremot är utbildning frekvent förekommande i den nya Biblioteksplanen som är ett nytt lagstadgat måldokument (enligt en ändring i Bibliotekslagen år 2004) som kommunerna måste upprätta. Biblioteksplanen är dock ett dokument som bara beslutas av nämnden och inte går vidare uppåt i organisationen. Skillnaden mellan bibliotekets tidigare undanskymda ställning i måldokumentet är påfallande. Från en blygsam position i bakgrunden har man, genom statens försorg, fått ett eget och omfattande måldokument. Det kommer att bli mycket intressant att se hur Biblioteksplanen kommer att påverka utvecklingen.

Man kan inte påvisa att Campus tillkomst påverkat folkbiblioteket. Antalet fjärrlån har hållit sig tämligen konstant under en 8-årsperiod. Eftersom man inte registrerar sina besökare vet man inte riktigt varifrån studenterna kommer men någon anstormning från Campus har det inte blivit. Studenterna från Campus rekommenderas att använda sig av "Jourhavande bibliotekarie" på nätet för informationssökning. Vad man märker är dock den allmänna ökningen av studenter som påverkar bibliotekets verksamhet genom att de tar resurser i anspråk och aktualiserar många frågor som studiebibliotekarie, annat arbetssätt och verksamhet kring prioriteringar. Påfallande är kommunledningens uppmärksamhet på utbildningsfrågor, deras och den egna nämndens minimala intresse för biblioteksfrågor vilka skapar en underliggande konflikt i ett arbete som skulle kunna vara ett samprojekt och en bra, komplett, lokal "högskola".

Käll- och litteraturförteckning

Litteraturförteckning

Andersson Margareta och Clasén Gudrun, "I skuggan av biblioteket": En undersökning av hur en grupp distansstuderande vid en högskola upplever att den biblioteksservice de använder fungerar. Magisteruppsats 1999:10, Borås, Borås högskola, Biblioteks- och informationsvetenskap

Barnard Chester. I, *The functions of the executive*, Cambridge, Massachusetts Harvard University Press, 1938

Brunson Nils, *The organization of hypocrisy*, Malmö, Liber ekonomi, 2002, ISBN 47-06591-5.

Denscombe Martyn, *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Lund, Studentlitteratur, 2000, ISBN 91-44-01280-2

Holmqvist Inger och Jilde Kristina, *Mål och riktlinjer eller den goda viljan – vad är det som styr skolbiblioteksverksamheten i tre kommuner?* Magisteruppsats 1999:3, Borås, Borås högskola, Biblioteks- och informationsvetenskap.

Jacobsen och Thorsvik, *Hur moderna organisationer fungerar*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2002. ISBN 91-44-02276-X.

Jannert, Helena, *Studiebibliotekarie – tankar och idéer om en ny yrkesroll*. Regionbibliotek Västra Götaland, 1.2001.

Johansson Staffan, Löfström Mikael och Ohlsson Östen, *Projekt som förändringsstrategi – analys av utvecklingsprojekt inom socialtjänsten*, Stockholm, SNS Förlag, 2000, ISBN 91-7150-802-3

Larsson Marianne, *Bibliotekariens roll i det livslånga lärandet*, Magisteruppsats 2002:4, Borås, Borås högskola, Biblioteks- och informationsvetenskap.

Lukes Steven, *Power – a radical view* .andra upplagan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005.

Pfeffer, Jeffrey, *Power in organisation*, Pitman publishing inc, Marshfield, Massachusetts, 1981.

Rundberg Staffan, *Folkbibliotekarien och det livslånga lärandet* . Magisteruppsats 2004:3, Borås, Borås högskola, Biblioteks- och informationsvetenskap.

Sharan Merriam. B, *Fallstudien som forskningsmetod*, Lund, Studentlitteratur, 1994, ISBN 91-44-39071-8

SOU 1996:27 (1996). Se: *En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande.*

SOU 1999:141 (1999). Se: *Från Kunskapslyft till strategi för livslångt lärande: ett perspektiv på svensk vuxenutbildningspolitik: rapport från Kunskapslyftskommittén.*

Statens kulturråd 1995:1. *Ett bildat folk – de högskolestuderande och folkbiblioteken.* Göteborg 1995. ISBN 91-28-30522-4.

Statens kulturråd, 2005-01-26, Dnr KUR 2005/234, *Ökad samverkan mellan bibliotek*

Wilhelmsson, Monika, *Informationssökning för barn och ungdomar – politiska dokument och konkret verksamhet*. Magisteruppsats 2002:16, Borås, Borås högskola, Biblioteks- och informationsvetenskap

von Knorring Aineström Eva och Speiß Hanna, *Distansstudenter och bibliotek*. Magisteruppsats 1999:37, Borås, Borås högskola, Biblioteks- och informationsvetenskap

Övriga källor

Nätresurser:

<http://www.alingsas.se/utbildning/index.htm> [2005-04-21]

<http://www.cfl.se/?sid=1605.HTM>. [2005-04-19]

<http://www.kb.se/bibsam/bidrag/projektbidr/avslut04.htm>

<http://www.kb.se/bibsam/utredn/fjlfolk.HTM> [2005-03-26]

<http://www.notisum.se/rnp/sls/19910900.HTM>. [2005-04-11]

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19961596.HTM> (Bibliotekslag (1996:1596))

<http://www.scb.se/templates/publdb/publikation> [2005-04-15]

Ytterligare dokument som använts:

Styrmodell för Alingsås kommun, beslutad av kommunfullmäktige 24 november 2004, §148.

Biblioteksplan för Alingsås kommun, beslutad av Kultur- och fritidsnämnden 2004-10-13 § 62.

Kommunprogram 1999-2005

Årsredovisning 1999-2004

Kultur- och fritidsnämndens facknämndsprogram 1999-2005

Kultur- och fritidsnämndens årsredovisning 1999-2004

Facknämndsprogram Utbildningsnämnden 1999-2005

Årsredovisning enligt facknämndsprogram för Utbildningsnämnden 1999-2004

Ansökan statsbidrag Alingsås kommuns handlingar Dnr37-2001: 3259

Muntliga källor:

Intervjuer med 4 bibliotekarier och administrativ chef på Kommunstyrelsens kontor i Alingsås kommun, gjorda i mars och april 2005.

Intervju med projektledare för Campus Alingsås. E-mail 2005-04-01

Lunneborg, Eva, Bibsam, Kungliga biblioteket. E-mail 2005-04-22

Bilagor

Inriktningsmål från 2000-2002 till 2005-2008

- 2000: Nämnden skall verka för att Nollhaga parks attraktionskraft bibehålls för familjer, barn och vuxna.
Nämnden skall prioritera verksamhet för barn och ungdomar. Inga nya verksamheter skall startas, som inte riktar sig till barn och ungdomar.
Nämnden skall, under ledning av socialnämnden, utveckla samverkan med barn- och ungdomsnämnden samt andra samhällsaktörer för att öka effektiviteten i det förebyggande arbetet med barn och ungdomar.
- 2001: Nämnden skall prioritera barn och ungdom samt stödja och samverka med föreningslivet.
Nämnden skall öka attraktionskraften för Nollhaga park och Gräfsnäs slottspark.
Nämnden skall leda en samverkan kring att utveckla Alingsås till en musikstad.
Nämnden skall i samverkan med SN, UN, BUN och andra samhällsaktörer öka effektiviteten i det förebyggande ungdomsarbetet.
- 2002: Nämnden skall prioritera barn- och ungdom samt stödja och samverka med föreningslivet.
Nämnden skall i samverkan med tekniska nämnden öka attraktionskraften för Nollhaga park och Gräfsnäs slottspark.
Nämnden skall leda en samverkan kring att utveckla Alingsås till en musikstad.
Nämnden skall i samverkan med Socialnämnden, Utbildningsnämnden, Barn- och ungdomsnämnden och andra samhällsaktörer öka effektiviteten i det förebyggande ungdomsarbetet.
- 2003: Nämnden skall prioritera barn och ungdom samt stödja och samverka med föreningslivet.
Nämnden skall, i samverkan med tekniska nämnden öka attraktionskraften för Nollhaga park och Gräfsnäs slottspark.
Nämnden skall leda en samverkan kring att utveckla Alingsås musikliv.
Nämnden skall i samverkan med Socialnämnden, Utbildningsnämnden, Barn- och ungdomsnämnden och andra samhällsaktörer öka effektiviteten i det förebyggande ungdomsarbetet.
- 2004: Nämnden skall prioritera barn och ungdom samt stödja och samverka med föreningslivet.
Nämnden skall, i samverkan med Tekniska nämnden öka attraktionskraften för Nollhaga park och Gräfsnäs slottspark.
Nämnden skall i samverkan med Socialnämnden, Utbildningsnämnden, Barn- och ungdomsnämnden och andra samhällsaktörer stärka det förebyggande ungdomsarbetet främst avseende bruket av droger.
- 2005: Nämnden skall prioritera barn- och ungdom samt stödja och samverka med föreningslivet.

Nämnden skall, i samverkan med Tekniska nämnden öka attraktionskraften för Nohaga park och Gräfsnäs slottspark.

Nämnden skall utveckla verksamheterna i Kulturhuset och Kaboms ungdomscenter.

Nämnden skall stärka nätverken med andra aktörer inom kultur- och fritidssektorn.

Resultatmål för biblioteksavdelningen 2000-2005.

- 2000: Biblioteket skall bjuda in allmänheten till biblioteksintroduktioner vid minst 10 tillfällen.
I samarbete med barn- och ungdomsförvaltningen skall biblioteket bedriva läsprojekt för 0-10-åringar. Projektet skall avslutas våren 2000 med en stor barnkulturmanifestation.
I samarbete med studieförbunden skall biblioteket vid minst 2 tillfällen anordna skrivarkurs för vuxna.
Ett program för läsförbättring åtgärder för vuxna skall utvecklas – gärna i samverkan med studieförbund.
- 2001: För att effektivisera katalog- och cirkulationsarbetet och därigenom höja servicenivån skall datasystemet Public ersättas med ett nytt mer funktionellt system.
Alingsåsbibliografin skall sammanställas.
- 2002: De aktuella handikappföreningarnas medlemmar, komvuxlärare som undervisar på grundnivå samt SFI-lärarna skall inbjudas till huvudbiblioteket för att få information och visning av datorn med talsyntes och program anpassade för olika läshandikapp.
- 2003: En ny biblioteksplan skall fastställas under året.
Planera och genomföra ombyggnaden av biblioteket i samband med kulturhusets tillkomst.
Översyn av bibliotekets mediesamlingar i bibliotekets magasin.
- 2004: Utveckla Kulturhuset i samverkan med internationella nätverk, nationella kontakter och regional samverkan.
- 2005: Utveckla Kulturhuset genom att Programrådet anordnar 10 program.
I samverkan med Sollebrunnsskolan, Västra Götalandsregionen och lokala aktörer utveckla Sollebrunnstillfilialen till ett kunskapscentrum för häst- och mopedintresserade samt utveckla filialens hälso- och livsstilsinriktning.
Skapa en arbetsgrupp och planlägga Alingsås biblioteks 100-årsjubileum år 2006.
Utveckla ABM-gruppens hemsida.

Frågor till kommunledningen:

Vilka planer har ni för Campus Alingsås?

Varför är det viktigt att ha högskoleutbildning på hemorten?

Varför är det viktigt för kommunen att kunna erbjuda högskoleutbildningar?

Högskoleutbildning är en statlig uppgift. Hur mycket resurser är kommunen villig att satsa på ett område som egentligen inte är inom det egna ansvarsområdet? (och inte ens obligatorisk)

Utbildningarna marknadsförs ganska kraftigt. Är det viktigt för kommunen att vara i framkant av utvecklingen?

På högskolor och universitet är bibliotek- och läranderesurser ett betydelsefullt inslag i utbildningen. Vad har Ni för tankar om bibliotekets roll i vuxenutbildningen och särskilt då högskoleutbildningar?

Vuxenutbildningens verksamhet påverkar i högsta grad verksamheten på folkbiblioteket. Vad har Ni för tankar om bibliotekets roll i undervisningen?

Att ha studiebibliotekarie eller att fjärrlåna kostar en hel del. Har det funnits tankar på att tillföra resurser utifrån att man serverar en annan enhet eller är det så att uppgifterna skall utföras "inom ram"?

Har man haft några tankar på att resurser borde överföras från staten till kommunerna, för de båda statliga uppgifterna, högskola och högskolebibliotek?

Finns det inte en fara i att man börjar i liten skala utan att kompenseras om verksamheten sedan växer?

"Vuxnas lärande" och "det livslånga lärandet" är ju en landsomfattande ambition som fått stor genomslagskraft. Om man betraktar det grundläggande lärandet istället och det allt fattigare språk människor växer upp med. Anser Du inte att det vore värt större uppmärksamhet?

Känner Du till att man i Danmark löser fjärrlåneproblematiken genom ett system, bekostat av staten, där en buss åker runt med bokleveranser mellan olika bibliotek?

Har Du några andra idéer om hur biblioteket skall användas och utvecklas?

Frågor till övrig bibliotekspersonal:

Vilka arbetsuppgifter/ansvarsområden har Du?

Hur länge har Du arbetat som bibliotekarie? Här i Alingsås?

Vad anser Du är bibliotekets viktigaste funktion?

Vilka arbetsuppgifter skulle Du vilja ha mer tid för, som Du nu inte hinner?

Hur skulle bibliotekets verksamhet se ut om Du fick bestämma?

Hur mycket arbetar Du med vuxenstuderande?

Av dessa, hur stor andel är högskolestuderande?

Hur har detta förändrats de senaste åren?

Hur upplever Du servicegivandet till högskolestudenter?

Vad är Din syn på Campus Alingsås?

Speciellt till bibliotekarien som jobbar med fjärrlån:

Hur fungerar det med fjärrlån? Vad kostar det?

När jag tittar på Hb:s biblioteks hemsida verkar det som om de bara serverar med kopior.
Är det så?

Frågor till bibliotekschefen:

Hur är biblioteket organiserat?

Hur många anställda är det och vilka uppgifter har dessa? Har det skett några förändringar de senaste åren?

Berätta om Din egen bakgrund.

Vad är Din ambition med biblioteket, Din egen syn på vad biblioteket skall göra?

Vad upplever Du att personalen vill med verksamheten?

Hur skulle Du beskriva bibliotekarien i sin yrkesroll?

I nämndens mål och i årsberättelserna återkommer man till barn och ungdomar som huvudsaklig målgrupp. Hur rimmar det med "studiebiblioteket"?

Vad är Din upplevelse av hur den ökande servicen till studenter förändrat verksamheten?

Har Nu gjort några särskilda inköp tex databaser pg a tillströmningen av högkolestuderanden.

Vilka arbetsuppgifter nedprioriteras till förmån för studiebiblioteket?

Anser Du ändå att man uppfyller de övergripande målen (enligt bibliotekslagen)?

Har det talats något om att föra över resurser från staten till högskolestudier?

Hur tycker Du att man borde hantera frågan med att vuxenutbildningens kunder inom högskolan och den service biblioteket skall lämna till dem?

Frågor till Campus Alingsås

Hur startade Campus Alingsås?

Hur är det organiserat?

Hur fungerar Campus i förhållande till vuxenutbildningen?

Hur arrangeras utbildningarna?

Hur fungerar undervisningen för den enskilde individen?

Hur många studenter läser program eller kurser på distans?

Varför är det viktigt att ha högskoleutbildningar lokalt?

Vilka resurser satsar kommunen? Betalar högskolorna/universiteten något till Er?

Vad är ambitionen? Hur stor kan organisationen bli?

Har det varit tal om att överföra medel från stat till kommun? Högskoleutbildning är ju ett statligt ansvarsområde.

När man planerar verksamheten har man då tänkt på vilka konsekvenser det får för folkbiblioteket?

Har Du några tankar och idéer för utbildningarna som vi inte har berört?

